

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Niguny v chasidské tradici

Niggunim in the Hasidic Tradition

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Markéta Holubová, Th.D.

Autor:

Bc. Ráchel Polohová, DiS

Praha 2018

Poděkování:

Na tomto místě chci poděkovat paní docentce Markétě Holubové, za ochotné vedení diplomové práce, její cenné připomínky a trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Niguny v chasidské tradici“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. 7. 2018

Ráchel Polohová

Anotace

Diplomová práce "Niguny v chasidské tradici" pojednává o chasidské hudbě a její roli v duchovní a mystické praxi chasidských židů. Středem pozornosti je *nigun*, jako zvláštní hudební druh vyvinutý chasidy. Součástí je nová navrhovaná typologie chasidských nigunů i jejich hudební rozbor. Daný problém je dále ilustrován na příkladu čtyř chasidských společenství a jejich hudební tradice a podložen hudebními ukázkami.

Klíčová slova

židovská mystika, chasidismus, židovská hudba, chasidská hudba, nigun, Modžic, ChaBaD, Karlin, Braclav

Annotation

The thesis „Niggunim in The Hasidic Tradition“ discuss the hasidic music and its role in the spiritual and mystical practise of Hasidic Jews. In the centre of attention is the *nigun*, specific musical form created by Hasidic Jews. A suggested typology of hasidic nigun and its musical analysis is also part of the thesis. The given problematic is then illustrated on four examples of Hasidic community and their music traditions and supported by musical samples.

Keywords

Jewish Mysticism, Hasidism, Jewish Music, Hasidic Music, Niggun, Modzhitz, HaBaD, Karlin, Bratslav

Obsah:

Seznam zkratek _____	6
Úvod _____	7
1. Stručná historie východoevropského chasidismu _____	9
2. Hudební tradice chasidů _____	14
2.1. Nigun a jeho pojetí v chasidském hnutí _____	14
2.1.1. Typologie nigunů _____	15
2.2. Synagogální mody _____	19
3. ChaBaD _____	24
3.1. Vznik a historie _____	24
3.2. Tradice nigunů hnutí ChaBaD _____	30
3.2.1. Nigun arba bavot _____	35
4. Modžic _____	40
4.1. Vznik a historie _____	40
4.2. Tradice nigunů dynastie Modžic _____	43
4.2.1. Nigun Ezkera ha-gadol _____	45
5. Karlin _____	57
5.1. Vznik a historie _____	57
5.2. Tradice nigunů dynastie Karlin _____	61
5.2.1. Pijut Jah echsof _____	63
6. Braclav _____	71
6.1. Vznik a historie _____	71
6.2. Tradice braclavských nigunů _____	75
6.2.1. Nigun ba-derech le-gan Eden _____	78
Závěr _____	81
Soupis příloh _____	82
Seznam použité literatury _____	84
Abstrakt _____	97

Seznam zkratek:

Pokud je v textu použita specifická zkratka, předchází jí použití plného tvaru a její vysvětlení.

Mimo to jsou v textu použity běžné a zavedené zkratky ve shodě s pravidly českého pravopisu.

aj. – a jiné

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

o. l. – občanského letopočtu

p. – paragraf

resp. – respektive

s. – strana

tzv. – tak zvaně

1. Úvod

Hudba má ve zbožnosti chasidských židů nesporně důležité místo a je spojena s mnoha základními prvky jejich mystické praxe.

Kde je původ chasidské hudební praxe není přesně známo. Nicméně v repertoáru chasidů najdeme i melodie, jejichž autorství je dle tradice připisováno už Jisraeli ben Eliezerovi, jehož osoba je spojena s úplným počátkem chasidského hnutí. Lze se pouze domnívat, že hudba, jako primitivní a člověku od nepaměti vlastní výrazový prostředek, byla snadno uchopitelným, vhodným a přirozeným nástrojem pro lidové mystické hnutí, kterým chasidismus je.

Tato práce se zabývá především typickou hudební formou *nigunu*, kterou vyvinuli chasidští židé, a jeho pojetím. Na úvod nabízí nové základní rozlišení možných druhů nigunů, které vychází z dosavadních poznatků badatelů v této oblasti a z mého vlastního pozorování a rozboru nahrávek. Jádrem práce je dokumentace vybraných dynastií, pro něž je hudba nějakým způsobem typickým a výrazným prvkem. Následuje přiblížení a rozbor jejich hudebního repertoáru s ohledem na výše formulovanou typologii nigunů. U každé z dynastií je uveden jako příklad jeden z nigunů, který je následně rozebrána podrobněji i v hudebních souvislostech. Pokud to bylo možné, byla vybrána taková melodie, která je typická, známá a nějakým způsobem klíčová pro danou dynastii.

S ohledem na rozsah a možnosti diplomové práce byl zvolen počet čtyř chasidských dynastií, a to tak, aby výsledný obraz byl co nejpestřejší. Na prvním místě je zařazena dynastie ChaBaD Lubavič, která je dnes svébytným hnutím a v chasidském světě je rozhodně nejviditelnější. Druhá kapitola je věnována menší dynastii Modzitz, která je však hudebně jednou z nejvýznamnějších. Dále jsou zařazeny dynastie Karlin a Braclav. Celý text je doplněn hudebními ukázkami a příklady. Notové ukázky jsou zařazeny přímo do textu, protože pro jeho pochopení mají zásadní význam. Audio ukázky jsou přiloženy ve formátu mp3.

Práce v oblasti chasidské hudby je obtížná především proto, že dosud nevznikla žádná komplexní přesvědčivá studie o teorii chasidské hudby a nigunů. Zdrojem a materiálem pro tuto práci jsou především hudební nahrávky, chasidské příběhy a legendy i vlastní pojetí interpretované samotnými chasidy. Navazuje na dosavadní dílčí studie a uskutečněná bádání v této oblasti, z nichž vychází.

Zaměření a charakter této práce předpokládá již jistou znalost židovské mystiky a chasidismu a také terminologie s tím spojené, stejně jako základní orientaci v hudební teorii. Historie a vznik chasidismu však bývá různými badateli popisován odlišně a kvůli možné

desinterpretaci a pro ujasnění některých pojmů, je na úvod zařazena krátká kapitolka stručně shrnující vznik chasidského hnutí.

U zavedených cizích slov, zpravidla zeměpisných názvů a osobních jmen, je použita jejich vžitá počeštěná podoba, případně je použita transliterace podle českých pravidel pravopisu. Totéž platí i pro transliteraci slov z hebrejštiny. Některé známé a běžně užívané pojmy z hebrejštiny (např. kabalat šabat) jsou ponechány bez překladu. U ostatních je uveden originální přepis hebrejským písmem s českým překlad v poznámkovém aparátu. Pouze pokud je zde bezprostřední souvislost daného termínu se smyslem textu, pak je výjimečně překlad, výklad nebo hebrejský originál uveden přímo v textu.

2. Stručná historie východoevropského chasidismu

Chasidismus je náboženské charismatické a lidově-mystické hnutí, které vyrostlo ze základů judaismu v oblasti východní Evropy, postižené masakry kozáků Bogdana Chmelnického, v době zklamaných mesiášských nadějí v souvislosti s osobou Šabtaje Cviho (1626 – 1676) a rodícího se „frankismu“ (Jakob Frank 1726 – 1791). S počátky chasidismu je spojena osobnost Jisraela ben Eliezera, zvaného také Ba‘al Šem Tov, zkráceně BeŠT. Titul Ba‘al Šem Tov je obdobou titulu Ba‘al Šem (překládáno jako Pán Božího jména).¹ Tento titul označoval divotvorce, kteří údajně znali tajemství Tetragrammatonu – čtyř písmen Božího jména, a uměli nakládat se silou v něm ukrytou. Přesto, že titul se vyskytoval již před vznikem chasidského hnutí, nejslavnějším jeho nositelem byl právě Jisrael ben Eliezer.² Jisrael ben Eliezer se narodil okolo roku 1700 ve vesnici Okopy na území dnešní Ukrajiny.³ Podle chasidské legendy jeho rodiče byli už velice staří, když ho počali,⁴ a tak také brzy osiřel. Musel si sám vydělávat na živobytí a pracoval jako pomocník v chederu a později v synagoze. Poté, co strávil nějaký čas v karpatských horách, se roku 1730 se svou rodinou usadil ve městě Tluste, a zde u sebe údajně rozpoznal nadpřirozené a léčitelské schopnosti.⁵ Asi o deset let později se přestěhoval do městečka Medžybiž v západní Ukrajině, kam byl pozván místními představiteli židovské obce a působil zde jako lidový léčitel a exorcista.⁶ Bylo o něm známo, že koná zázraky a komunikuje s božskou sférou. Dělal totéž, co už před ním mnoho podobných divotvůrců, jejichž činnost nebyla v té době a v oné oblasti ničím zvlášť výjimečným – psal amulety, připravoval medikamenty a vyháněl démony a zlé

¹ Hebrejsky בעל שם טוב (doslova: dobrý pán jména)

² viz Scholem, Gershom: *Ba‘al Shem* in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 3*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 9

³ Rosman, Moshe: *Ba‘al Shem Tov*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baal_Shem_Tov, [cit. 10. 7. 2018]

⁴ viz Ben-Amos, Dan; Mintz, Jerome R. (eds.): *In Praise of the Baal Shem Tov (Shivhei ha-Besht) – The Earliest Collection of Legends About the Founder of Hasidism*. Lanham, Md: The Rowman & Littlefield, 2004. ISBN: 9781568211473, s.11

⁵ Ben-Sasson, Haim-Hillel: *Israel ben Eliezer Ba‘al Shem Tov*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 10*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 743

⁶ Rosman, Moshe: *Ba‘al Shem Tov*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baal_Shem_Tov, [cit. 10. 7. 2018]

duchy.⁷ Legendy o jeho činech však brzy překročily hranice Medžybiže i celé Ukrajiny a dostaly se až na Litvu.⁸ Jisrael ben Eliezer byl charismatická osobnost, kolem které se záhy začaly shromažďovat skupinky stoupců a obdivovatelů, kteří naslouchali jeho učení. BeŠTova nauka sestávala především z prvků staré mystické tradice a navázala na učení známé již ze Sefer Jecira a později rozvinuté v kabalistickém učení Izáka Lurii.⁹ Málo se věnoval intelektuálnímu studiu a v podstatě vůbec talmudickému učení, za což byl také mnohými rabínskými učenici kritizován. Avšak hlavním zájmem Jisraela ben Eliezera byla extatická modlitba, jako prostředek pro spojení s Bohem.¹⁰ BeŠTovými inovacemi v mystickém učení z něhož vycházel, byl důraz na osobní spásu duše, která má předcházet spáse kolektivní.¹¹ Zároveň se soustředil na princip *devekut*¹² – tedy mystický princip přibližování se Bohu s cílem jednoty (splynutí) duše chasida s Bohem.¹³ Jeho učení bylo podtrženo silným mesianismem, ačkoliv zcela odlišným od toho, který byl spjat s osobami Šabtaje Cviho nebo později Jakoba Franka¹⁴ (Ba'al Šem Tov očekával mesiáše, ale nesnažil se jej „přivolat“ mystickými prostředky).

Všechny tyto myšlenky najdeme v učení chasidismu, avšak to, co dnes považujeme za určující prvky chasidského hnutí přinesli až BeŠTovi následovníci. Mezi nimi především Dov Ber (zvaný Magid¹⁵) z Meziříče a Jakov Josef z Polonne.

⁷ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 46

⁸ Rosman, Moshe: *Ba'al Shem Tov*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baal_Shem_Tov, [cit. 10. 7. 2018]

⁹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 51

¹⁰ Ben-Sasson, Haim-Hillel: *Israel ben Eliezer Ba'al Shem Tov*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 10*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 744

¹¹ Ben-Sasson, Haim-Hillel: *Israel ben Eliezer Ba'al Shem Tov*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 10*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 744

¹² Hebrejsky דבקוּת (doslova: přilepení, přilnutí)

¹³ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 163

¹⁴ Ben-Sasson, Haim-Hillel: *Israel ben Eliezer Ba'al Shem Tov*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 10*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 745

¹⁵ Hebrejsky מגיד (doslova: kazatel).

Dov Ber se narodil pravděpodobně roku 1710¹⁶ ve volyňské oblasti na Ukrajině a o jeho dětství a mládí je toho známo jen málo. Avšak všeobecně se má za to, že na rozdíl od Ba'al Šem Tova byl vzdělaným učencem. Vyznal se v Talmudu, stejně jako v Kabale a zároveň se věnoval asketickým praktikám. Své vědomosti prý předával žákům v Rovně a v Meziříči.¹⁷ Údajně byl jedním z nejvýznamnějších žáků Jisraela ben Eliezera, a traduje se, že když BeŠT roku 1760 zemřel, nahradil jej Dov Ber v jeho funkci. Historicky je ale spojitost mezi Jisraelem ben Eliezerem a Dov Berem z Meziříče nejasná a o jejich setkání existuje spousta legend, z nichž většina se točí okolo všeobecně uznávané verze, že Magid z Meziříče původně vyhledal BeŠTa proto, že byl nemocný a doslechl se o jeho zázračných schopnostech.¹⁸

Zatímco v souvislosti s Ba'al Šem Tovem ještě nemůžeme mluvit o žádné *dynastii* nebo *chasidském dvoru*, ale nanejvýš o užším a neformálním kroužku jeho stoupenců, Magidem z Meziříče začíná tradice společenského uspořádání chasidských dynastií, tak, jak je známe dodnes i s komunitním setkáváním chasidů – tzv. „tiš“,¹⁹ které v chasidské praxi zaujímá centrální místo.²⁰ Magid z Meziříče byl ve svém projevu méně extatický a k BeŠTově nadšené a radostné mystické praxi přidal učenost a studium kabaly. Rozvinul mystiku chasidismu po teoretické stránce. Dva prvky známé z luriánské kabaly, které dále rozpracoval, a které jsou podstatnou součástí chasidské filosofie, jsou *cimcum*²¹ a *švirat ha-kelim*²². Podstatou cimcumu je představa, že nekonečný Bůh se stáhl, aby dal prostor stvoření

¹⁶ Podle některých údajů roku 1704 (viz Green, Arthur: *Dov Ber of Mezritsch*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Dov_Ber_of_Mezritsch#author, [cit. 10. 7. 2018])

¹⁷ Ginzberg, Louis; Kohler Kaufmann: *Baer (Dob) of Meseritz (known also as the "Maggid [Preacher] of Meseritz")*, in *Jewish Encyclopedia*, dostupné on-line na: <http://jewishencyclopedia.com/articles/2337-baer-dob-of-meseritz>, [cit. 10. 7. 2018]

¹⁸ viz Ben-Amos, Dan; Mintz, Jerome R. (eds.): *In Praise of the Baal Shem Tov (Shivhei ha-Besht) – The Earliest Collection of Legends About the Founder of Hasidism*. Lanham, Md: The Rowman & Littlefield, 2004. ISBN: 9781568211473, s. 81 – 84

¹⁹ V jidiš טיש (doslova: stůl), – jde o označení používané pro společná setkání chasidů při různých příležitostech, jako jsou svátky nebo šabaty apod., u nichž se vykládá Tóra, vypráví příběhy, pije a zpívá. Společné setkání tohoto druhu má však i důležitý duchovní rozměr.

²⁰ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 78

²¹ Hebrejsky צמצום (doslova: stažení, smrštění)

²² Hebrejsky שבירת הכלים (doslova: rozbití nádob)

světa. Tuto myšlenku Dov Ber z Meziříče přeformuloval jako pouze zdánlivé stažení, ke kterému ve skutečnosti nemůže dojít, a tak nemůže být bráno doslovně.²³ Podstatnější s ohledem na zaměření této práce je však druhý pojem – *švirat ha-kelim*. Zatímco v Luriově pojetí je toto rozbití nádob při stvoření světa, a rozptýlení Božího světla, které zůstalo uvězněno pod střepy, popisováno především jako kosmická katastrofa, Dov Ber a jeho následovníci celou věc interpretovali mnohem optimističtěji.²⁴ Zaměřili se především na fakt, že božské světlo je z tohoto důvodu přítomno všude a ve všem. Jednou ze snah každého chasida je pak ony střípky Božího světla pozvednout a navrátit zpět k jejich zdroji a tímto způsobem přispívat k nápravě světa (*tikun olam*²⁵). Právě v tomto procesu hraje mimo jiné významnou roli i hudba a niguny (viz níže).

S osobou Dov Bera se také objevuje fenomén *cadika*²⁶, jako duchovního vůdce a prostředníka mezi obyčejnými chasidy a Bohem.²⁷ Podle některých informací vyškolil Dov Ber třicet devět svých následovníků,²⁸ kteří se zasloužili o rozšíření chasidismu v širší oblasti východní Evropy, a stali se duchovními vůdci pro prostý lid. Založili postupně vlastní chasidské dynastie, tak, jak je známe dodnes.

Přesto, že podle chasidské tradice byl za BeŠTova následovníka vybrán Magid z Meziříče, důležitou postavou v historii chasidismu je také Jakov Josef z Polonne. O jeho životě není známo téměř nic jiného než to, co se traduje v chasidských legendách. Podle některých zdrojů se narodil roku 1710²⁹ (neznámo kde) a později působil jako rabín v Šarogradě, odkud byl nucen okolo roku 1748 odejít kvůli neshodám s místní komunitou (pravděpodobně v souvislosti s jeho asketickými a mystickými praktikami). Působil pak nejprve v Raškově a později v Němirově a Polonne, kde zůstal do roku 1770 a otevřeně

²³ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 82

²⁴ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 82

²⁵ תיקון עולם

²⁶ Hebrejsky צדיק (doslova: svatý, spravedlivý)

²⁷ viz Wiesel, Elie. *Svět chasidů: portréty a legendy*, Praha: Sefer, 1996. ISBN 80-85924-09-9, s. 57

²⁸ Wiesel, Elie. *Svět chasidů: portréty a legendy*, Praha: Sefer, 1996. ISBN 80-85924-09-9, s. 48

²⁹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 62

propagoval myšlenky chasidismu.³⁰ Na rozdíl od Dov Bera, který sám nikdy nic nenapsal, a jehož nauku zaznamenali až jeho žáci, je Jakov Josef znám jako autor několika spisů, včetně vůbec prvního díla věnujícího se systematicky chasidskému učení a známého pod názvem *Toldot Jakov Josef*. Přesto, že měl kolem sebe skupinku nanejvýš několika žáků a nikdy se nestal cadikem a duchovním vůdcem pro masu stoupenců, formuloval ve svých spisech mimo jiné právě roli cadika a jeho sociálního postavení včetně materiální podpory ze strany jeho chasidů.³¹ Dále rozvedl nauku o všudypřítomnosti Božího světla a jeho záchraně skrze posvěcení každé činnosti a zdůrazňoval radost, která by měla prostupovat vše ve službě Bohu.³² Jakov Josef z Polonne zemřel okolo roku 1783. Kombinace jeho teoretického zpracování chasidské nauky a Dov Berovy charismatické osobnosti je ve skutečnosti tím, co formovalo podobu chasidského hnutí, tak jak ho známe dodnes.³³

Chasidismus se rozvinul v silné hnutí a z území Ukrajiny se postupně rozšířil do oblastí dnešního Ruska, Běloruska, Litvy, Polska, Maďarska, Rumunska a Moldávie. Některé dynastie vznikly dokonce i dál směrem na západ – například na našem území dynastie Mikulov (Nikolsburg). Přes nutné spory s *mitnagdim* (odpůrci chasidského hnutí z řad rabínského judaismu), které záhy začaly, a navzdory příchodu myšlenek haskaly (tzv. židovského osvícenství), se chasidismus stal silným hnutím, které v Evropě dokázaly vykořenit až tragické události šoa. Po druhé světové válce však byly komunity obnoveny a chasidské hnutí, nyní převážně s centry v USA a Izraeli, je dodnes živé a aktivní.

³⁰ Hallamish, Moshe: *Jacob Joseph ben Zevi ha-Kohen Katz of Polonnoye*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 11*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 41

³¹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 66

³² Hallamish, Moshe: *Jacob Joseph ben Zevi ha-Kohen Katz of Polonnoye*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 11*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 41

³³ Pedaya, Haviva: *Ya'akov Yosef of Polnoye*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yaakov_Yosef_of_Polnoye, [cit. 10. 7. 2018]

2. Hudební tradice chasidů

2.1. Nigun a jeho pojetí v chasidském hnutí

Slovo *nigun* (ניגון) pochází z hebrejského kořene נ-ג-נ, tedy stejný kořen, jako je používán v souvislosti s hrou na hudební nástroj, a v moderní hebrejštině se překládá jako melodie, resp. hraná melodie. Namísto toho v pojetí chasidismu jde o svébytný hudební druh, melodii, která je přednášena vokálně a obvykle dokonce a cappella. Ve skutečnosti však v chasidské rétorice je kořen tohoto slova používán zároveň jak pro vokální, tak pro instrumentální přednes melodie.

Chasidský nigun je obvykle melodie bezeslovná, zpívaná na jednoduché slabiky (například bam-bam-bam, aj-aj-aj, apod.). Tento fakt je spojen s přesvědčením, že obyčejná slova člověka příliš vážou k pozemskému světu, a tak bezeslovná melodie je ve skutečnosti jakousi vyšší formou modlitby a také lepší cestou k dosažení devekut.³⁴ Některé melodie ale slova mají a většinou jsou to slova konkrétních modliteb. Často nejde o kompletní modlitby, ale jen o úryvky z textu, které byly přidány do již existující melodie, avšak výjimkou nejsou ani melodie, složené pro určitá sváteční období. Toto vše v chasidské tradici najdeme pod slovem *nigun*. Ať už však melodie slova má nebo ne, vždy můžeme pozorovat, že hudba samotná, se u chasidských židů vesměs těší velké vážnosti a podle toho je s ní i nakládáno. Hudba má zjevně pro chasidy mystický účinek sama o sobě.³⁵ A dokáže prý vyjádřit více než slova.³⁶

Melodie nigunu má různou délku a bývá rozdělena na několik částí, tzv. bavot.³⁷ Většina melodií však není příliš rozsáhlá a častý je počet čtyř částí, kdy čtvrtá je opakováním

³⁴ Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 21 – 22

³⁵viz Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Thought in The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 427

³⁶ Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. ISBN: (není uvedeno), s. 6

³⁷ Z aramejského בבית (doslova: brány).

melodie ze druhé části. Tedy hudební forma A-B-C-B, která má představovat pořadí písmen Tetragrammatonu.³⁸

Většina nigunů je tradičně pouze zpívaná, ale zvláště v pozdější době je běžný také instrumentální doprovod a v současnosti se některé chasidské dynastie (především ChaBaD) nebrání využít dokonce jakékoliv techniky a elektroakustických hudebních nástrojů pro doprovod při zvláštních příležitostech. Je známo, že i někteří chasidští rabíni připouštěli také specifický význam instrumentální hudby pro chasidskou náboženskou praxi.³⁹ Některé ultraortodoxní a chasidské komunity se však drží čistě vokálního provedení, což souvisí s přesvědčením, že po zboření Chrámu má být držen smutek, jehož projevem je zákaz instrumentální hry.⁴⁰ Díky tomu vznikají až kuriózní interpretace některých melodií, jejichž zvuková rozmanitost má nahradit hudební nástroje (viz příloha B, audio ukázka č.1).

Chasidská hudba je často spojována s radostností, která je pro chasidismus tak typická. Hudební projev chasidských židů je tedy zpravidla extatický a zanícený. Obvyklé je, že se chasidští židé nebrání při zpěvu také tanci a velice často různým rytmickým projevům, například tleskání. Patrně jde o snahu zapojit do zpěvu naplno celou osobnost člověka. Zvláštní postavení *cadika* se odráží i v rámci hudební tradice. Při společném zpěvu je to on, kdo udává tempo a řídí svým zpěvem celé společenství.⁴¹

2.1.1. Typologie nigunů

Aby bylo možné proniknout do podstaty toho, co je to nigun, je potřeba se seznámit se způsoby provádění a používání nigunů chasidským společenstvím, a pokusit se pochopit, proč a v jakých souvislostech je chasidé používají. V historii studia chasidské hudby existuje několik pokusů formulovat různé typy nigunů a roztřídit je.

³⁸ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 214

³⁹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s.216

⁴⁰ Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. ISBN: (není uvedeno), s. 38

⁴¹ viz Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *The Rebbe as Musical Leader*, in *The Place of Music Hasidic Life*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 428

Raffi Ben-Moshe, který se zabývá chasidskou hudbou ve spolupráci s Jewish Music Research Centre v Izraeli, rozlišuje čtyři úrovně nigunů, a vychází při tom z propracované teorie hnutí ChaBaD Lubavič. Toto rozdělení, které uvádí ve své knize „Zakoušení devekut“ (Experiencing Devekut), souvisí se spirituálním obsahem melodie:

- 1) Niguny, které pochází přímo od rebeho, a jimiž se dotýká vyšších světů. Chasid, zpívající (interpretující) rebeho nigun, nemá ponětí o *vyšších světech*. Jen vyjadřuje své emoce a zpěvem se přibližuje duši svého rebeho.
- 2) Niguny spirituálního obsahu, které však pochází přímo z nitra duše běžného chasida. Nemohou tak být zaměřeny k *vyšším světům*, kvůli nízkosti, nehodnosti obyčejného člověka.
- 3) Niguny bez kontextu. Nejsou naplněny, ani zacíleny.
- 4) Nigun, kterým se snaží chasid překonat svou *živočišnou stránku* a pozvednout svou duši na vyšší úroveň.⁴²

Takové rozdělení je však pozorovateli vně chasidského hnutí poměrně těžko dostupné.

Muzikolog Hanoch Avenary uvádí ve svém článku tyto typy nigunů:

- 1) Sólo rabiho, které má odkrýt hlubiny nevyslovitelného tajemství kabaly nebo naopak proniknout do nejvyšších sfér pomoci „zanícených proseb“.
- 2) Niguny pro spojení (společenství) individuální duše s jejím Tvůrcem.⁴³
- 3) Nejběžnější typ – to, co můžeme slyšet na chasidských společenstvích – „komunitní zpěv“.⁴⁴

Avenaryho rozdělení však míchá dohromady spirituální záměr nigunů a způsob provádění. Druhý typ nigunů, zmiňovaných Avenarym postrádá informaci o tom, zda může být nigun přednášen v komunitě, nebo jen individuálně, třetí typ naopak na rozdíl od ostatních postrádá záměr provádění takovýchto nigunů při chasidských společenstvích.

⁴² podle Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 18-19

⁴³ Patrně zde míní nějakou formu devekut.

⁴⁴ Hanoch Avenary: „The Hasidic Nigun – ethos and melos of a folk liturgy“ in *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 16 (1964), str. 61

S poměrně zajímavým a užitečným rozdělením pracuje také Yakov Mazor z Jewish Music Research Centre v Izraeli.⁴⁵ Ten uvádí tři (respektive čtyři) skupiny nigunů:

- 1) Niguny zvané „tiš“, mezi něž řadí velké množství různých žánrů a charakterizuje je hudebně – rozvolněným rytmem a pomalejším tempem, převážně meditativního charakteru.
 - 2) Taneční niguny, obvykle radostné melodie určené často k tanci.
 - 3) Valčíky a pochody, kam zařazuje nežidovské melodie, převzaté chasidy z jejich okolí.
- Do poslední čtvrté kategorie pak řadí všechny ostatní melodie.

První Mazorem uváděná skupina je však zavádějící, protože u tiš bývají zpívány různé melodie, které se svým charakterem liší a často to bývají také radostné taneční niguny. Třetí skupina nazvaná „valčíky a pochody“ zase pomíjí fakt, že přejímány byly chasidy i jiné melodie, než valčíkové a pochodové.

Patrně jediné rozdělení, jemuž nelze co vytknout, je jednoduché rozdělení nigunů do dvou kategorií podle jejich původu. Takto můžeme rozlišit niguny, které jsou původní chasidskou melodií, složené rebem, případně tak zvanými *baalej nigunim*,⁴⁶ a niguny, které jsou přejaty z již existujících písní ze světského prostředí.

Je však pravděpodobné, že všechny niguny by se možná nepovedlo roztřídit ani v rámci těchto dvou základních skupin. Problém bude především u mnoha melodií, které budou vydávány za původně chasidské, tradiční, ale nebude znám jejich autor. Velice snadno se může stát, že autor byl inspirován více či méně vědomě melodií, kterou již znal ze svého světského okolí. Především však nám toto rozdělení příliš nepomůže pro pochopení funkce nigunů v rámci chasidského společenství. Nanejvýš bychom mohli předpokládat, že melodie přejaté, budou častěji souviset s tzv. tikun olam. Pravidlem to však být nemusí.

Na základě vyposlechnutých audio a video nahrávek a prostudované literatury si dovolím sama navrhnout ještě jedno dělení nigunů, a to v souvislosti se záměrem, s nímž chasidé nigun přednášejí, resp. s úlohou, jakou má v rámci chasidské zbožnosti a mystické praxe:

- 1) Niguny, které jsou vyjádřením emocí, ať už smutku nebo radosti. Jejich úkolem je formulovat něco, co člověka přesahuje, a tak nemůže být vyjádřeno slovy. V jistém smyslu pak mohou niguny fungovat také jako komunikační prostředek. O této funkci hudby hovoří

⁴⁵ viz například Mazor, Yakov: *Music*, in *Hasidism*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Hasidism/Music#id0ekiag> [cit. 6. 6. 2018]

⁴⁶ Hebrejsky בעלי נגונים (doslova: vlastník/pán nigunů). Takto jsou označováni autoři a skladatelé chasidských nigunů.

již Abraham Zevi Idelsohn v 10. svazku svého Lexikonu hebrejských orientálních melodií (Thesaurus of Hebrew Oriental Melodies), kde popisuje vyjádření emocí skrze sladké melodie i taneční a pochodové rytmy.⁴⁷ A nejde jen o oproštění se od slov. Důraz na vyjádření emocí a vnitřní podstaty duše potvrzuje i nezávislost na hudebních pravidlech a na osobním hudebním nadání interpreta. Takto cituje Rafi Ben Moshe ve své knize Rabbi Yitzhaka Ofena, rabína chabadské ješivy v Jeruzalémě, který je významnou osobností v rámci hnutí ChaBaD Lubavič: „(...) melodie nigunů někdy nenásleduje akceptovaná hudební pravidla, protože jejím hlavním záměrem je vyjádření duše chasida.“⁴⁸

Tyto niguny mohou být kontemplativní, reflektivní, extatické, mystické...atd. Každá melodie vyjadřuje vnitřní rozpoložení chasidovy duše.⁴⁹ Dokonce i následující dva typy to budou do značné míry splňovat. Jako rozhodující však chápu to, že niguny, které zařazují do první skupiny, nemají žádnou jinou úlohu, než pomoci chasidovi ponořit se do vlastní duše a formulovat své emoce. Zajímavá je myšlenka, kterou v této souvislosti interpretuje Rafi ben Moshe ve svém rozhovoru s Y. Ofenem, že stav duše chasida a její emoce „dláždí cestu“ pro vznik nigunu. Zdůrazňuje zde, že tomu není naopak, tedy že nigun neprobouzí duši a emoce toho, kdo jej přednáší.⁵⁰ Podobná formulace ze strany chasidů, může být patrně obranou proti tomu interpretovat zpěv nigunů jako prostředek k dosahování nějaké formy extáze (resp. změněných stavů vědomí).

2) Další úlohou nigunů je napomoci dosažení *devekut*, resp. přibližovat se Bohu.

Takové niguny se často přímo nazývají „nigun devekut“. V tomto smyslu slouží nigun chasidům jako skutečný mystický prostředek. Nigun se stal již v podstatě neoddělitelnou součástí *devekut*.⁵¹

3) Třetí význam má nigun v souvislosti s *tikun olam*. Tak, jako obsahuje rozptýlené božské světlo každá věc a každé stvoření, tak i každá melodie, z níž lze její interpretací toto světlo zachránit. Tento typ často souvisí s fenoménem přejímání světských melodií z nežidovského

⁴⁷ Idelsohn, Abraham Zevi: *Thesaurus of Hebrew Oriental Melodies: Volume X – Songs of the Chassidim*, Leipzig: Friedrich Hofmeister, 1932, (ISBN: není uvedeno), s. 10

⁴⁸ Rafi Ben-Moshe: *Experiencing Devekut - The Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre, 2015. str. 21

⁴⁹ Piamenta, Avi; Schneersohn, Menachem Mendel: *The Rebbe's Niggunim*. New York: Y & M Music Productions, 1995. ISBN: (není uvedeno). s. 1

⁵⁰ Rafi Ben-Moshe: *Experiencing Devekut - The Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 44 - 45

⁵¹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 211

okolí. Proto je někdy také popisován jako záchrana melodií, které byly původně židovské a dostaly se do exilu po zboření Chrámu. V tomto smyslu je jejich posvěcení a návrat k původnímu účelu ve službě Bohu chápán jako micva.⁵²

Přejaté melodie jsou součástí repertoáru patrně každé chasidské dynastie. Může jít o adaptaci světské melodie, resp. písně, z níž je text odstraněn, nebo je případně nahrazen textem novým (třeba i textem z modlitby). Ale nejpozoruhodnější je případ, kdy je převzata celá píseň i s původními slovy, která jsou přeznačena a použita k novému účelu. Jedním z nejznámějších a nejkurióznějších případů tohoto druhu, je původně ruská pijácká píseň „Nie žurice chlopci“, kterou i s původními slovy přejalo hnutí ChaBaD. V textu se zpívá: „Nestarejte se, kamarádi, co s námi bude. Pojedeme do hospody tam jistě bude vodka.“ Chasidé slova ponechali a zpívali je symbolicky s myšlenkou na svého rebeho (namísto vodky). Podle tradice tento nigun zpívali lubavičtí chasidé, když přijížděli do města Lubavič za svým rebem a těšili se, že brzy už jim nebude nic scházet⁵³ (viz příloha B, audio ukázka č.2).

V otázce přejímání a adaptace cizích melodií z okolí samozřejmě nejde o fenomén, který by se vyskytoval pouze v chasidismus. Proto se někteří badatelé domnívají, že chasidé výše popsaným způsobem pouze přidali, k již existujícímu fenoménu, ještě mystické vysvětlení.⁵⁴

2.2. Synagogální mody

U melodií přejatých, nebo inspirovaných nežidovským okolím, se samozřejmě setkáme i se známými durovými, a ještě častěji mollovými tóninami (případně i jinými zvláštními, typickými pro východoevropskou hudbu). Ale obvykle můžeme v chasidských nigunech rozpoznat zvláštní tóniny, které jsou typické i pro nechasidskou židovskou hudbu. Tyto tóniny pocházejí z liturgické hudby a podle toho se také jmenují. Jsou to především čtyři hlavní synagogální mody, jejichž názvy jsou odvozeny od konkrétních požehnání nebo

⁵² Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 20

⁵³ Nye Zhuritze Chloptzi, in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140677/jewish/Nye-Zhuritze-Chloptzi.htm [cit. 13. 7. 2018]

⁵⁴ Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 20

modliteb židovské liturgie.⁵⁵ Zpravidla mají tyto mody (resp. tóniny) rozsah větší než jednu oktávu a určitý počet tzv. flexibilních tónů (v ukázkách označeny barevně), které mohou být zvyšovány či snižovány v závislosti na směru a postupu melodie. Typický je také jeden a půltónový postup, na který ze západoevropské hudby nejsme zvyklí.⁵⁶

První z nich má hebrejský název Ahava Rabba (אהבה רבה), tedy *Veliká láska*, podle stejnojmenného požehnání z ranní bohoslužby.⁵⁷ Díky sníženému druhému stupni je někdy označována také jako alterovaná frygická stupnice a v jidiš se pro ni vžil název *frejgiš*.⁵⁸ Jeden a půltónový postup, který tímto snížením vzniká, je typický i pro nežidovskou východoevropskou hudbu. Tato tónina je vůbec nejběžnější.

Notová ukázka č.1: Ahava Rabba

Tónina

Typické motivy

⁵⁵ viz Avenary, Hanoch: *Modal Scales in Synagogue Song*, in *The Consolidation of Regional Styles*, in *Music*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 663

⁵⁶ Novotný, Tomáš: *Proč zpívat židovské písně*, in *Hudební výchova*, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2010. 18/1, s. 8. ISSN: 1210-3683

⁵⁷ Hanoch Avenary: *The Hasidic Nigun – ethos and melos of a folk liturgy*, in *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 16 (1964), str. 62

⁵⁸ Novotný, Tomáš: *Proč zpívat židovské písně*, in *Hudební výchova*, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2010. 18/1, s. 8. ISSN: 1210-3683

Příklad kadence

Motivy a kadence převzaty z Horowitz, Joshua; Segelstein, Cookie: *The Main Klezmer Modes, in Jewish and Klezmer Violin Style*, dostupné online na:

http://www.veretskipass.com/veretskipass.com/Press_files/Jewish%20Fiddling%20%232.pdf, [cit. 15. 7. 2018]

Druhá tónina je známá jako *Mi še-berach* (מי שברך) pravděpodobně podle stejnojmenné modlitby začínající slovy „Ten, který žehnal našim otcům...“. Někdy se však můžeme setkat také s názvem *ukrajinská dórská*, nebo *alterovaná dórská* tónina se zvýšeným čtvrtým stupněm.⁵⁹ Právě zvýšený čtvrtý stupeň a typický jeden a půltónový postup, který tím vzniká (v tomto případě mezi třetím a čtvrtým stupněm), je nejnápadnějším znakem této tóniny.

Notová ukázka č.2: Mi še-berach

Tónina

Typické motivy

⁵⁹ Horowitz, Josh: *The Main Klezmer Modes*, dostupné on-line na:

<http://www.klezmershack.com/articles/horowitz/horowitz.klezmodes.html#sequential> [cit. 16. 7. 2018]

Příklady kadence

Motivy a kadence převzaty z Horowitz, Joshua; Segelstein, Cookie: *The Main Klezmer Modes, in Jewish and Klezmer Violin Style*, dostupné online na:

http://www.veretskipass.com/veretskipass.com/Press_files/Jewish%20Fiddling%20%232.pdf, [cit. 15. 7. 2018]

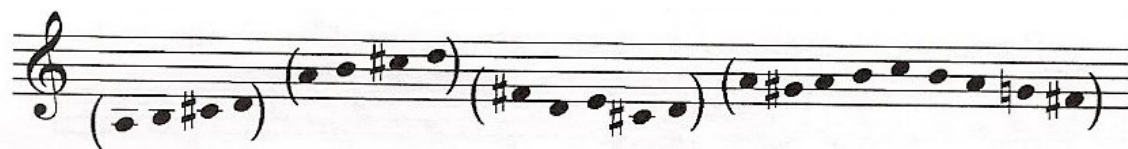
Adonaj malach (אֲדוֹנַי מַלַּח) je název další tóniny, tentokrát podle začátku žalmu devadesátého třetího („Hospodin kraloval...“), který je přednášen v rámci bohoslužby Kabalat šabat. Josh Horowitz, který se zabýval výzkumem tónin v židovské hudbě, uvádí, že byla někdy sefardskými kantory nazývána také jednoduše „*Tefila*“,⁶⁰ patrně proto, jak typická je pro synagogální liturgii. Zatímco v základní oktávě je durová tercie (d-fis), ve vyšší oktávě je obvykle mollová (d-f). Tato oscilace mezi dur a moll dává tónině její charakteristický zvuk.

Notová ukázka č.3: Adonaj malach

Tónina

Typické motivy

⁶⁰ Horowitz, Josh: *The Main Klezmer Modes*, dostupné on-line na:

<http://www.klezmershack.com/articles/horowitz/horowitz.klezmodes.html#sequential> [cit. 16. 7. 2018]

Příklady kadence

Motivy a kadence převzaty z Horowitz, Joshua; Segelstein, Cookie: *The Main Klezmer Modes, in Jewish and Klezmer Violin Style*, dostupné online na:

http://www.veretskipass.com/veretskipass.com/Press_files/Jewish%20Fiddling%20%232.pdf, [cit. 15. 7. 2018]

Magen avot (מגן אבות) je jeden z nejstarších synagogálních modů. Jeho název je převzat z Ševa brachot (sedmi požehnání), které těmito slovy začínají („Štít našich otců“) a jsou součástí páteční večerní bohoslužby. Tato tónina je v zásadě podobná mollové (aiolské), typické však je, že před závěrem se snižuje druhý stupeň. S touto tóninou se nesetkáme již tak často, jako se třemi výše uvedenými.

Notová ukázka č.4: Magen avot

Tónina

Typické motivy

Příklady kadence

Motivy a kadence převzaty z Horowitz, Joshua; Segelstein, Cookie: *The Main Klezmer Modes, in Jewish and Klezmer Violin Style*, dostupné online na:

http://www.veretskipass.com/veretskipass.com/Press_files/Jewish%20Fiddling%20%232.pdf, [cit. 15. 7. 2018]

3. ChaBaD

3.1. Vznik a historie

Zdaleka nejznámějším a nejviditelnějším chasidským společenstvím je hnutí, dnes známé pod názvem ChaBaD. Tento název je akronym sestavený z počátečních písmen hebrejských slov: Chochma (חכמה) - moudrost, Bina (בינה) – pochopení a Da'at (דעת) – vědění, které jsou názvem tří nejvyšších sefir, podle sefirotického stromu⁶¹. Toto společenství je známé také pod názvem Lubavič (dynastie Lubavič), případně jako *ChaBaD Lubavič*, podle městečka Lubavič v dnešním Rusku, které bylo kdysi jeho centrem.

ChaBaD založil Šneur Zalman z Ljady (1745 – 1813), který se narodil ve městě Ljozna v Bělorusku a byl žákem Dova Bera z Meziříče a Menachema Mendela z Vitebska, který byl sám pokračovatelem učení Dova Bera z Meziříče. Zhruba pět let po smrti Dova Bera z Meziříče odešel kolem roku 1777 Menachem Mendel zakládat chasidská společenství v Erec Jisrael a mimo jinými pověřil formálně i Šneura Zalmana z Ljady, aby pečoval o společenství chasidů v oblasti Běloruska. Autorita Šneura Zalmana rostla a jeho postavení se upevnilo především po smrti Menachema Mendela z Vitebska roku 1788.⁶² Šneur Zalman se lišil svým učením od hlavního proudu chasidismu, který v té době krystalizoval ve východní Evropě. Jeho myšlenky jsou založeny jednak na učení Ba'al Šem Tova a Dov Bera z Meziříče, ale také na lurijánské kabale a najdeme je především v jeho nejznámějším spise Tanja (Likutej Amarim), který vyšel roku 1797 a stal se ústředním spisem hnutí ChaBaD⁶³⁶⁴. Mezi jeho nejvýraznější odlišnosti v chasidském učení patří například myšlenka, že cadik nemá žádné nadpřirozené schopnosti a také, že není zodpovědný za naplnění pozemských potřeb svých chasidů. Rovněž odmítl roli cadika jako prostředníka mezi chasidy a Bohem a formuloval ji jen jako postavu „průvodce“ na cestě, na níž je každý chasid zodpovědný sám

⁶¹ Podle pozdější podoby sefirotického stromu, tak jak je známa po 13. století, nejvyšší sefirou s názvem Daat namísto Keter.

⁶² Etkes, Immanuel: „*Shneur Zalman of Liady*“ in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Shneur_Zalman_of_Liady [cit. 6. 6. 2018]

⁶³ Stroll, Avrum: *Shneur Zalman of (Liozna-) Lyady*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s.501

⁶⁴ Kniha sestává z pěti oddílů, které vznikaly a byly vydávány postupně; dnes jsou Likutej amarim, neboli Tanja, většinou publikovány souhrnně. (viz Holubová, Markéta: *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim - Tanja*. Brno: L. Marek, 2007. ISBN 978-80-86263-97-7. s. 39)

za sebe. Šneur Zalman šel ještě dál a požadoval dokonce aktivní snahu každého chasida podpořenou jeho úsilím o studium. Jak pojednává ve své knize o Šneuru Zalmanovi a jeho díle Tanja M. Holubová, Šneur Zalman neodmítl typický emotivní přístup chasidismu, ale varoval před jeho nebezpečím. Především pak podporoval rozvoj a kultivaci „rozumových mohutností (Chochma, Bina, Da'at⁶⁵), prostřednictvím pravidelného studia a duchovního snažení každého člověka, které jsou nutné pro dosahování výsledků majících trvalý smysl.“⁶⁶

Takové myšlenky byly samozřejmě pro mnohé kontroverzní a jedním z hlavních kritiků byl jiný žák Dova Bera a zároveň Zalmanův kolega Avraham ben Aleksandr ha-Kohen z Kalisku, který tvrdil, že jeho dílo je „příliš filosofické i příliš mystické zároveň“⁶⁷ nebo že odkrývá mystická tajemství, která mají zůstat skryta.⁶⁸

Šneur Zalman z Ljady byl dvakrát vězněn v Petrohradě, nejprve roku 1798 a znovu krátce roku 1801. Když pak byl propuštěn, přemístil své centrum a usadil se ve městě Ljady. V roce 1812 přišla invaze napoleonských vojsk a podle chasidů hnutí ChaBaD se údajně Šneur Zalman z Ljady ve válečném konfliktu oficiálně postavil na podporu cara, neboť se příliš bál že by mohly být revoluční francouzské myšlenky ohrožením pro chasidskou víru.⁶⁹ Z důvodu pokračující války byl Šneur Zalman nucen i s rodinou uprchnout z Ljady a kvůli útrapám na cestě pak zemřel v prosinci téhož roku.

Po smrti Šneura Zalmana se jeho nejstarší syn DovBer usadil ve městě Lubavič a úspěšně k sobě přitáhl většinu následovníků svého otce. Jeho postavení však zpochybnil jeden z nejvýtečnějších žáků Šneura Zalmana, Aron ha-Levi Horowic ze Staroselje (1766 – 1828), který již před Zalmanovou smrtí založil své vlastní chasidské společenství v ukrajinském Staroselje a nyní k sobě přitáhl část ljadských chasidů. Spor DovBera a Arona ha-Leviho se stal pravděpodobně jedním z nejurputnějších otevřených bojů o nástupnictví

⁶⁵ Odtud název ChaBaD – viz výše.

⁶⁶ Holubová, Markéta: *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim - Tanja*. Brno: L. Marek, 2007. ISBN 978-80-86263-97-7. s. 35

⁶⁷ Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 15. 6. 2018]

⁶⁸ Etkes, Immanuel: „*Shneur Zalman of Liady*“ in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Shneur_Zalman_of_Liady [cit. 6. 6. 2018]

⁶⁹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 136

v dějinách chasidismu.⁷⁰ Byly to naprosto rozdílné osobnosti a ideologický spor mezi nimi typicky vykresluje příklad jejich rozdílného stylu modlitby. Zatímco DovBer se modlil tiše a takřka bez hnutí, Aron ha-Levi zastával názor, že modlitba má být zanícená, extatická a výrazná v celém svém projevu⁷¹. Aron ha-Levi a jeho stoupenci považovali výrazné a hlasité projevy za známku skutečného devekut, což DovBer odmítal. Přes silné charisma osobnosti Arona ha-Leviho a kritiku, která zaznívala proti DovBerovi i z jiných stran, to byl nakonec DovBer, který kombinací mysticismu a intelektualismu své osobnosti dokázal upevnit své postavení mezi chabadskými chasidy a položit základy toho, co dnes známe jako dynastii ChaBaD Lubavič. Stejně jako jeho otec, i DovBer byl na čas zavřený v ruském vězení a necelé dva roky po svém propuštění pak v roce 1825 zemřel⁷². Díky postavení, které si vydobyl mezi většinou chasidů ho pak na jeho místě vystřídal jeho zeť a zároveň vnuk a žák rabi Šneura Zalmana, Menachem Mendel Schneersohn, známý také jako *Cemach cedek* podle významného halachického spisu, jehož je autorem.

Menachem Mendel se stal uznávaným znalcem Tóry. Jeho dílo *Cemach cedek* bylo vysoce ceněno a ruské impérium mu dokonce přidělilo titul „ctihodný občan“ a považovalo ho za jednoho z čelních představitelů ruského židovstva⁷³. Byl to patrně právě Menachem Mendel Schneersohn, kdo do hnutí ChaBaD přinesl dnes již typický a tolik kontroverzní prvek mesianismu. Mezi jinými vydal texty svého otce a považoval to za důležitý „mesiášský akt zjevení tajemství“⁷⁴, jakýsi krok na cestě k příchodu mesiáše.

Když roku 1866 Menachem Mendel zemřel, rozhořel se v hnutí ChaBaD nový spor o nástupnictví, tentokrát mezi dvěma bratry, syny Menachema Mendela, Jehudou Lejbem a Šmuelem. Nakonec převzal vedení dynastie v Lubaviči nejmladší syn, Šmuel, známý dnes také pod akronymem MaHaRaŠ.⁷⁵ Ostatní synové pak založili vlastní společenství, z nichž

⁷⁰ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 295

⁷¹ Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 15. 6. 2018]

⁷² Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 297

⁷³ Stroll, Avrum: *Schneersohn family*, in *Shneur Zalman of (Liozna-) Lyady*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s.502

⁷⁴ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 301

⁷⁵ מורנו הרב שמואל Morenu Ha-Rav Šmuel (náš učitel rav Šmuel)

se postupně vyvinuly odnože hnutí ChaBaD ve městech Ljady, Kopys, Nižyn a Ovruč⁷⁶. Většina přívrženců těchto odnoží se ale po čase navrátila k hlavní linii lubavičského chasidismu. O MaHaRŠovi se říká, že byl autorem a učitelem nigunů a dokonce, že uměl noty.⁷⁷

V roce 1882 MaHaRaŠ zemřel a jeho nástupcem se stal jeho syn Šalom DovBer. Ten je známý především tím, že roku 1897 založil vůbec první chasidskou ješivu v Evropě – „Tomchej Temimim“.⁷⁸ Impulzem k založení ješivy, jejíž součástí bylo také studium chasidské mystiky, se stal patrně první světový sionistický kongres symbolizující tehdy sílící světský sionismus.⁷⁹ Šalom DovBer byl známý svým negativním postojem k sionistickému hnutí, o němž tvrdil, že může zabrzdit příchod mesiáše.⁸⁰ Mesianismus Šloma DovBera se tedy přesunul do roviny historické a mnohé události ve svém okolí interpretoval eschatologicky.

V době, kdy Šalom DovBer roku 1920 zemřel a nástupnictví v dynastii přebíral jeho syn Josef Jicchak, zuřila v Rusku občanská válka. Aktivity Josefa Jicchaka na poli vzdělání a šíření judaismu byly pro komunistický režim trnem v oku, až byl nakonec roku 1927 zatčen. Po svém propuštění odešel nejprve do Lotyšska a posléze do Polska, kde všude šířil myšlenky hnutí ChaBaD a zakládal jeho centra. V Rize v Lotyšsku dokonce založil dívčí studijní skupinu Achat ha-temimim⁸¹, což byla vůbec první organizovaná výuka chasidské mystiky mezi ženami⁸². U Josefa Jicchaka ještě zesílil mesianismus a historická očekávání s ním spojená. Situace ve východní Evropě se postupně zhoršovala, avšak Josef Jicchak dlouho odmítal emigraci, a to především do USA a Palestiny, v nichž spatřoval eschatologické zlo.⁸³ V utrpení, které postihlo jeho chasidy a celé židovstvo spatřoval

⁷⁶ Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 15. 6. 2018]

⁷⁷ Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 15. 6. 2018]

⁷⁸ Hebrejsky תומכי תמימים (doslova: podporovatelé bezúhonných)

⁷⁹ První sionistický kongres se konal roku 1897 v Basileji.

⁸⁰ Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 20. 6. 2018]

⁸¹ Hebrejsky אחות התמימים (doslova: sestra bezúhonných)

⁸² Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 20. 6. 2018]

⁸³ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 593

„porodní bolesti mesiáše“⁸⁴ a jen ho utvrdily v jeho přesvědčení, což posílilo mesianistický prvek v rámci celého hnutí. V Polsku zůstal až do roku 1940, kdy se mu povedlo s pomocí amerických židů uprchnout do USA. Jeho mesiášská očekávání zůstala nenaplněna, když zemřel roku 1950.⁸⁵

Protože rabi Josef Jicchak neměl žádné syny, stal se v pořadí sedmým cadikem hnutí ChaBaD Lubavič jeho zeť Menachem Mendel Schneersohn. Menachem Mendel byl znám jako všeobecně vzdělaný muž. Studoval v Paříži na Sorboně filosofii a matematiku a z Francie pak roku 1941 emigroval do USA. Menachem Mendel Schneersohn měl velký vliv na podobu hnutí ChaBaD tak, jak ho známe dnes. Byl aktivní v šíření ortodoxního pojetí judaismu mezi židy, namísto jeho pouhé obrany. Roku 1955 založil Lubavičskou mládežnickou organizaci,⁸⁶ která měla za úkol šířit vzdělání a podporu mezi židovskými studenty. Dal vzniknout několika desítkám ChaBaD center, s cílem poskytnout vzdělání v oblasti judaismu, po celém světě. Pod jeho vedením byla založena také obec Kefar ChaBaD,⁸⁷ jako centrum chabadského chasidismu v Izraeli. Sám Menachem Mendel prý podporoval také obnovení židovského státu na základě hranic biblického Izraele. Přesto nikdy nenavštívil Izrael ani neopustil USA.⁸⁸ Rebe Schneerson se stal známým a uznávaným pro svou práci pro ortodoxní judaismus, a od americké vlády také dostal několik ocenění.

V osobě Menachema Mendela Schneersona posílil mesianistický prvek hnutí ChaBaD nejvíce. Schneerson sice neočekával žádné „porodní bolesti“ a žádné katastrofy, nicméně očekával mesiáše dnes a každým dnem, a právě s tím souvisely všechny jeho aktivity a celoživotní snaha rozšířit judaismus a plnění micvot mezi co největší počet židů po celém světě. Pokud je známo, nedělal si příliš starosti s tím, kdo jej nahradí, přesto, že neměl vůbec žádné potomky. Říkal totiž, že je to zbytečná starost, když „mesiáš může přijít třeba hned zítra a on se ještě několik let nechystá zemřít.“⁸⁹

⁸⁴ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 694

⁸⁵ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 694

⁸⁶ The Lubavitch Youth Organization

⁸⁷ Hebrejsky כפר חב"ד (doslova: vesnice ChaBaD)

⁸⁸ Mark, Jonathan: *Schneersohn, Menachem Mendel*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 149

⁸⁹ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 699

Po smrti Menachema Mendela Schneersohna roku 1994 už hnutí ChaBaD žádného cadika do svého čela nepostavilo. Schneersohna prohlásili za posledního cadika, kterého nelze nikým a ničím nahradit. Mnozí z nich však také podleli Schneersohnovu charizmatu a jeho prohlášení o tom, že mesiáš je již blízko si vyložili tak, že oním mesiášem nebyl nikdo jiný než sám Schneersohn. Hnutí je kvůli tomuto ideologickému rozporu nyní rozděleno a údajně dnes přes padesát procent chasidů hnutí ChaBaD věří ve Schneersohnovo mesiášství.⁹⁰

ChaBaD Lubavič pokračuje v práci svého posledního cadika a je dodnes aktivní po celém světě. V současné době spravuje zhruba přes tři a půl tisíce⁹¹ center po celém světě. ChaBaD centrum v Praze bylo otevřeno roku 1996 a funguje pod vedením rabína Manise Barashe.⁹²

Všeobecně se má za to, že ChaBaD disponuje jedním z největších repertoárů nigunů mezi dynastiemi. Může to být však způsobeno také tím, že mezi ně počítají i melodie, jejichž autorství je připisováno Dovu Berovi z Meziříče a Ba'al Šem Tovovi. Dále je v repertoáru hnutí ChaBaD také mnoho melodií, jejichž původ znám není, a které se rozšířily po celém chasidském světě (některými badateli bývají označovány jako tzv. „pan-chasidské melodie“⁹³). Zároveň může celý obraz zkreslovat fakt, že hnutí ChaBaD Lubavič je mezi chasidskými společenstvími dnes rozhodně nejaktivnější a nejviditelnější.

Lubavičtí chasidé se aktivně snaží o zachování svého hudebního dědictví a na rozdíl od všech ostatních dynastií mají detailně propracovanou také teoretickou oblast nigunů a jednotlivé melodie se snaží popsat a klasifikovat. Podobné snahy příliš neudivují ve světle toho, jaký klade hnutí ChaBaD důraz na vzdělání, a že lubavičtí chasidé měli obvykle tendenci všechnu svou nauku zaznamenávat písemně.

⁹⁰ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 699

⁹¹ viz *About Chabad-Lubavitch* in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/36226/jewish/About-Chabad-Lubavitch.htm, [cit. 21. 6. 2018]

⁹² viz *O nás*, in *The Chabad Maharal Center*, dostupné on-line na:

http://www.chabadprague.cz/templates/articlecco_cdo/aid/1088953/jewish/O-ns.htm, [cit. 21. 6. 2018]

⁹³ viz HAJDU, Andre; MAZOR, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Life – Problems of Definition and Research*, in *The Musical Tradition of Hasidism*, in *Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 426.

Jedním z nejdůležitějších pramenů v této oblasti je Sefer ha-nigunim, která vznikla na žádost Josefa Jicchaka Schneersohna. Jedná se o tři svazky chabadských nigunů, zkompileovaných a upravených pod vedením Šmuela Zalmanova, který je rovněž opatřil výkladem. Sefer ha-nigunim je výsledkem práce „Sdružení pro zachování nigunů lubavičských chasidů“,⁹⁴ založeného roku 1943 ve Spojených státech amerických.⁹⁵

3.2. Tradice nigunů hnutí ChaBaD

Lubavičtí chasidé rozlišují tři základní kategorie nigunů v závislosti na jejich původu:⁹⁶

1) Nigun mechuvan (מכוון), doslova *nigun soustředěného záměru* – je to nejvyšší stupeň nigunů, jejichž autorem je jeden z chabadských rabínů, či cadiků. Vznikly se soustředěním k nejvyšším světům a hlas je pouze prostředkem v této záležitosti. Jejich interpretace je svázána s určitými pravidly a předpisy.

2) Nigun mejuchas (מיוחס) / nigun memula (ממולה), doslova *nigun připsaný / nigun naplněný* – niguny, jejichž autorství je podle tradice *připsáno* a) Ba'al Šem Tovovi nebo Dov Beerovi z Meziříče, b) Menachem Mendel Schneersohnovi (zvanému Cemach Cedek) nebo jeho synovi Jehudu Lejb Schneersohnovi (zakladateli dynastie ve městě Kopys), c) jiným velkým osobnostem z dynastie ChaBaD, jejichž melodie se zalíbila lubavičským cadikům.⁹⁷ Jsou označovány také jako *memula*, neboť jsou naplněny službou Bohu a emocemi velkých chasidů, kteří se skrze ně modlili. Nejsou tedy běžnou (dalo by se říci „duševně vyprázdněnou“) kompozicí obyčejného člověka.⁹⁸

⁹⁴ NIChoaCh (ניח"ח הניגוני ישראל חסידי חב"ד)

⁹⁵ *Sefer ha-nigunim*, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A1%D7%A4%D7%A8_%D7%94%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D#cite_ref-1, [cit. 15. 6. 2018]

⁹⁶ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 20

⁹⁷ *Nigun Mejuchas*, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%97%D7%A1, [cit. 15. 6. 2018]

⁹⁸ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 20

3) Nigun šote (שוטה), doslova *nigun* „hloupý“ – je takto nazýván proto, že na rozdíl od dvou vyšších kategorií „je duševně vyprázdněný“.⁹⁹ Jde o melodie nejružnějších autorů, které nevznikly v důsledku uctívání Boha ani za účelem pronikání do vyšších světů. Přesto však bylo později lubavičskými cadiky na těchto nigunech shledáno něco, co napomáhá službě Bohu, a proto byly zařazeny do repertoáru.

Šmuel Zalmanov v knize *Sefer ha-nigunim* klasifikuje chabadské niguny ještě podle jiného klíče. Kromě kategorií, které zhruba odpovídají prvním dvěma výše uvedeným (tedy *nigun mechuvan* a *nigun mejuchas*) uvádí ještě třetí skupinu, a sice „niguny pro různá období“, u nichž rozlišuje další podkategorie:¹⁰⁰ *niguny pro šabat a Jom tov; niguny pro modlitby na Jamim noraim; niguny určené pro hitvaadut* (v jidiš též *farbrengen*).¹⁰¹ *Hitvaadut* je převážně chabadský termín, jehož význam se velice blíží tomu, co u jiných chasidů známe pod pojmem *tiš*. Podstatný je však především duchovní a mystický rozměr těchto setkání, které mají napomoci dosažení *devekut*.¹⁰² Další kategorií jsou *niguny ga'agu'ajim* (געגועים) a *valachen* (וואלאחן), což jsou melodie přímo přejaté od pastevců z oblasti rumunského Valašska (odtud jejich název), anebo jimi inspirované.¹⁰³ Jak napovídá název *ga'agu'ajim*, jsou to melodie vesměs dojímavé, toužebné a teskné, kterým však lubavičtí chasidé připsali později duchovní podstatu.¹⁰⁴ Také zde nalezneme melodie inspirované kantilačním nusachem – tzv. *niguny taamim* (טעמים), a v neposlední řadě *niguny simcha* – *radostné* (שמחה) a *niguny rikud* – *taneční* (ריקוד) a *marš* – *pochodové* (מארש).¹⁰⁵

Chasidské taneční niguny však nejsou v zásadě určeny k tanci (přesto, že tanec má v chasidské zbožnosti také své místo) a pochody nejsou ve skutečnosti k pochodování. Byly

⁹⁹ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 20

¹⁰⁰ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 3*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 12

¹⁰¹ V jidiš פארברענגען a hebrejsky התוועדות (doslova: sejítí, párty).

¹⁰² Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 24

¹⁰³ Melodie se často od sebe liší jen minimálně a někdy je obtížné určit hranici, kdy jde o novou „kompozici“ jen inspirovanou určitými prvky, a kdy jde o přejatou melodii.

¹⁰⁴ *Nigun ga'agu'ajim*, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%92%D7%A2%D7%92%D7%95%D7%A2%D7%99%D7%9D [cit. 20. 6. 2018]

¹⁰⁵ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 59 - 60

a jsou zpívány nejčastěji při společných setkáních *tiš*.¹⁰⁶ Niguny *marš* ovšem představují zajímavý druh melodií. Mezi lubavičskými chasidy je rozšířeno také označení *nicachon* (ניצחון), tedy *vítězné*, a jde stejně jako u nigunů *valachen* o melodie přejaté. Setkáme se s melodiemi takových názvů, jako „Japonski marš“, „Marš Bismark“ apod. Na první pohled kuriózní záležitost nás nemusí už tolik překvapovat, když si uvědomíme, že chasidé pro své niguny a pro svou hudební tvorbu využívali různé inspirace ze svého okolí. V tomto případě byly přejaty vojenské a vítězné pochody, které chasidé znali. U hnutí ChaBaD se také nabízí souvislost s vojenskou rétorikou, kterou v rámci svých aktivit a kampaní někdy používají. Uvedme jako příklad organizaci s názvem Civos Hašem (doslova „Armáda Hospodinova“),¹⁰⁷ která se od roku 1980 stará o rozvoj židovské identity a vzdělání dětí. S formulací podobné teorie se můžeme potkat také přímo z úst stoupců hnutí ChaBaD.¹⁰⁸ Případně (protože se jedná o melodie přejaté) může jít jednoduše o formu tikunu, tedy záchrany melodie.

Zajímavé je ale především specifické užití některých těchto melodií lubavičskými chasidy v závěru bohoslužby Ne'ila na Jom kipur. Při této bohoslužbě, která je vyvrcholením dnů pokání, a kdy se uzavírají nebeské brány, symbolizují niguny *nicachon* vítězství a triumf nad zlem v souvislosti s vírou v dobrý rozsudek a zapsání do knihy života.¹⁰⁹ Jedním z nejtypičtějších je nigun známý jako *Napoleon marš*, který údajně hrála Napoleonova vojska, když pochodovala do Ruska. Rabi Šneur Zalman z Ljady si tuto melodii, kterou později nazval „vítězná“ (tedy *nicachon*) oblíbil a stala se pevnou součástí repertoáru chabadských chasidů (viz příloha B, audio ukázka č.3).¹¹⁰

Mezi lubavičskými chasidy existuje přesvědčení, že niguny by měly být prováděny zcela přesně do nejmenšího detailu, neboť do jejich melodie cadik ukryl svou duši, a tak se

¹⁰⁶ HAJDU, Andre; MAZOR, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Life – The Musical Genres*, in *The Musical Tradition of Hasidism*, in *Hasidism*. In BERENBAUM, Michael – SKOLNIK, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 429.

¹⁰⁷ Hebrejsky צבאות ה'

¹⁰⁸ viz *Nigunej marš: lehovil le-nicachon*, in *Kir ha-nigunim*, dostupné on-line na: <http://nichoach.blogspot.com/2017/10/blog-post.html> [cit. 25. 6. 2018]

¹⁰⁹ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 59

¹¹⁰ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 61

skrze ni může chasid s jeho duší propojit.¹¹¹ Toto tvrzení je zajímavé hned z několika důvodů. Jednak si tím lze vysvětlit onu chabadskou potřebu nejen všechny niguny uchovat, ale dokonce je pečlivě zaznamenat do not – aby nedošlo k žádnému pochybení. Ze stejného důvodu by však mohlo udivovat, že tyto záznamy jsou veřejně dostupné – a tedy jejich správné provádění není nijak kontrolovatelné. Hnutí ChaBaD však vždy svou nauku zaznamenávalo písemně a zpravidla byla dostupná (za což byli ostatně také často kritizováni).¹¹² Hudba má v hnutí ChaBaD výsostné postavení, o čemž svědčí fakt, že ji srovnává s posvátným textem – resp. klade ji ještě výš.¹¹³ Ale na rozdíl od některých jiných dynastií se vůbec nebrání jejímu šíření. Lze říci, že niguny a nakládání s nimi je pro hnutí ChaBaD součástí jejich misijní a výukové činnosti.

Další zajímavostí výše uvedeného výroku je, jaká důležitost je podle něj věnována postavě cadika, přesto, že právě zakladatel hnutí ChaBaD Šneur Zalman z Ljady se snažil potlačit roli cadika jako prostředníka. Domnívám se, že se zde odráží až později vykrystalizovaný mesianismus, spojený se sedmým chabadským cadikem.

V neposlední řadě tento výrok ukazuje na zvláštní způsob užití nigunu jako způsobu komunikace rebeho s jeho chasidy.

U hnutí ChaBaD tedy rozhodně nalezneme užití nigunu jako prostředku komunikace. Existují také upřesnění, že se jedná o způsob komunikace člověka s Bohem – a ne naopak.¹¹⁴ Takřka zde nenajdeme tvrzení, které by dokládalo představu známou z některých jiných chasidských společenství (např. Karlin), že prostřednictvím nigunu je něco božského *zpřítomňováno* nebo *snášeno na zem*. Hudba má potenciál dostat se dál, tam, kde rozum nestačí a slova modlitby se nedostanou.¹¹⁵ Proto převládají, podle hnutí ChaBaD, melodie

¹¹¹ Freeman, Tzvi: *Music, Spirituality and Transformation – The centrality of song in Chabad*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/67814/jewish/Music-Spirituality-and-Transformation.htm, [cit. 20. 6. 2018]

¹¹² Například výše zmíněný spor mezi Avrahamem ha-Kohenem z Kalisku a Šneurem Zalmanem z Ljady.

¹¹³ Freeman, Tzvi: *Music, Spirituality and Transformation – The centrality of song in Chabad*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/67814/jewish/Music-Spirituality-and-Transformation.htm, [cit. 20. 6. 2018]

¹¹⁴ viz Freeman, Tzvi: *Music, Spirituality and Transformation – The centrality of song in Chabad*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/67814/jewish/Music-Spirituality-and-Transformation.htm, [cit. 20. 6. 2018]

¹¹⁵ viz Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s. 21 –

beze slov. V tradici hnutí ChaBaD je hudba veskrze mystickým prostředkem a nigun je nejčastěji spojován s propracovanou filosofií *devekut*.

Méně se setkáme s explicitním vyjádřením, že by nigun byl prostým vyjádřením emocí. Nicméně z mnoha citátů je zřejmé, že lubavičtí chasidé si jsou potenciálu hudby ztvárnit emoce vědomi. V této souvislosti uveďme jako jeden příklad za všechny slavný citát rabiho Šneura Zalmana z Ljady o tom, že „hudba je perem duše“.¹¹⁶

Podobně jako *devekut* má však ChaBaD propracovanou také filosofii *tikunu* v souvislosti s hudbou, jako vykoupení a záchranu melodie. Tento proces vysvobození je popsán detailně ve čtyřech fázích, od rozpoznání melodie, přes učení se jí, osvobození od slov až k samotnému navrácení střípku světla na jeho správné místo.¹¹⁷

Co se týče hudební charakteristiky nigunů ChaBaD Lubavič, někteří badatelé poukazují na typickou vzrůstající intenzitu při zpěvu, která je prý právě u hnutí ChaBaD hodně výrazná.¹¹⁸ V jejich hudebním projevu je také patrný vliv ruského folkloru s výrazným rytmem. Na druhou stranu jsou typické také melodie ovlivněné *doinami*, pocházejícími z lidové rumunské hudby.¹¹⁹ V takovém případě jde o tklivé, obvykle delší melodie, s nepravidelným rytmem a rozvolněným tempem, v nichž se střídají dlouhé tóny s ozdobnými prvky. Celá melodie pak připomíná to, co v hudbě známe pod pojmem *ornamentální variace* (časté jsou opakované tóny nebo skupinky, *obaly* apod.).

Notová ukázka č.5: Příklady ozdobných prvků

Obal (rozepsaný v melodii)

¹¹⁶ Zaklikowski, Dovid ed.: The Rebbe's Melodies, in Chabad.org, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/1168661/jewish/The-Rebbs-Melodies.htm [cit. 5. 7. 2018]

¹¹⁷ Koskoff, Ellen: *Music in Lubavitcher life*, Urbana: University of Illinois Press, 2001. ISBN: 9780252025914 str. 77-78

¹¹⁸ Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Life – The Dynastic Styles*, in *The Musical Tradition of Hasidism*, in *Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 428

¹¹⁹ Rischin, Moses ed.: *The Jews of North America*, Detroit: Wayne State University Press, 1987. ISBN: 978-0814318911, s. 97

Opakovaný tón

Zdroj: archiv autora.

Chabadské taneční a radostné niguny nejsou většinou příliš melodicky složité ani dlouhé – krátké fráze odpovídají charakteru lidové východoevropské hudby.

Přesto, že Raffi Ben-Moshe ve své studii uvádí, že při zpěvu nigunů se u lubavičských chasidů neseťkáme se slabikami „ja-ba-bam“,¹²⁰ při mém vlastním výzkumu jsem se setkala s niguny, které jsou zpívány i na tyto slabiky (viz příloha B, audio ukázka č.4). Nelze tedy jednoznačně říci, že by chabadští chasidé tyto (nebo nějaké jiné) slabiky neužívali. V jejich bohatém repertoáru se vyskytnou takřka všechny. A ačkoliv se může zdát, že například slabiky „ja-ba-bam“ nejsou zrovna nejčastější, pro přesvědčivý závěr v této oblasti schází podrobnější studie.

Zajímavostí je také to, že dnes se mezi lubavičskými chasidy patrně více než u jiných dynastií, setkáme s koncertním provedením nigunů. Z hnutí ChaBaD vzešlo mnoho hudebníků inspirujících se melodiemi nigunů. Je patrné, že se stejnou otevřeností, jaká je mu vlastní, přistupuje ChaBaD i ke své hudbě a její interpretaci. Tato otevřenost, s níž se obvykle nebrání také vlivům zvenčí, zapřičiňuje, že chabadskou hudbu dnes nelze vždy přesně identifikovat.

3.2.1. Nigun arba bavot

Nigun arba bavot (ארבע בבות), doslova *Nigun čtyř bran* (přeneseně *Nigun čtyř částí*) je jedním z deseti nigunů přisuzovaných rabimu Šneur Zalmanovi z Ljady.¹²¹ Podle svého

¹²⁰ Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023, s.22

¹²¹ Podle tradice je Šneur Zalman z Ljady osobně autorem deseti melodií, z nichž u poloviny je však pochybnost, zda je skutečně složil on sám. Viz *Rabi Šneur Zalman me-Ljady (ADMOR ha-zaken)*, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A8%D7%91%D7%99_%D7%A9%D7%A0%D7%99%D7%90%D7%95%D7%A8_%D7%96%D7%9C%D7%9E%D7%9F_%D7%9E%D7%9C%D7%99%D7%90%D7%93%

autora je znám také pod názvy Nigun Admor Ha-zaken nebo Nigun šel Ha-rav. Je to jedna z nejdůležitějších (ne-li zcela nejdůležitější) melodií z repertoáru hnutí ChaBaD, o čemž svědčí i fakt, že v Sefer ha-nigunim je zařazena jako první. S tímto jejím zvláštním statutem jsou svázána také určitá omezení, co se týče jeho interpretace. Je přednášen v době pokání v měsíci elul při slichot a na Jom kipur. Dále o svátcích Simchat Tóra a Purim a v posledních dnech poutních svátků, ale také při oslavách některých radostných událostí, jako jsou svatba, brit mila nebo bar micva. Zvláštní příležitostí k jeho přednesu je také devatenáctý den měsíce kislew, tedy den, kdy byl rabi Šneur Zalman roku 5559 (1798 o. l.) propuštěn z vězení.¹²²

Šneur Zalman z Ljady prý dokončil nigun až poté, co se stal rabínem a do jeho melodie vložil podstatu chabadského chasidismu a klíč k jeho učení. Má být zároveň vzorem služby Bohu.¹²³ Traduje se, že Šneur Zalman prohlásil, že nauce v jeho díle Tanja, nelze porozumět bez hudby, která se k němu váže a tehdy prý začal vyučovat niguny. Tento výrok se často dává do souvislosti právě s *Nigunem arba bavot*.¹²⁴

Melodie není příliš dlouhá a má typickou stavbu. Sestává z obvyklých čtyř částí, avšak nalezneme zde ještě jiné vysvětlení, než že se jedná o analogii ke čtyřem písmenům (Tetragrammatonu) Božího jména. Sami lubavičtí chasidé nejčastěji popisují, že jde o obraz čtyř mystických světů: Asija (עשיה), Jecira (יצירה), Berija (בריאה) a Acilut (אצילות), jimiž postupně duše prochází.¹²⁵ Jednotlivé části (bavot), tak jak jsou naznačeny v Sefer ha-nigunim, mají svůj obraz nejen ve čtyřech světech známých z učení Moše Kordova, ale také ve čtyřech (resp. pěti) esencích duše podle knihy Zohar: Nefeš (נפש), Ruach (רוח), Nešama (נשמה), Chaja (חיה) a případně též pátá – Jechida (יהידה). Zvláštní je zde forma

D7%99_(%D7%90%D7%93%D7%9E%D7%95%22%D7%A8_%D7%94%D7%96%D7%A7%D7%9F)
[cit. 31. 6. 2018]

¹²² *Nigun arba bavot* in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2_%D7%91%D7%91%D7%95%D7%AA#cite_note-2, [cit. 30. 6. 2018]

¹²³ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 42

¹²⁴ Rubin, Eli; Freeman, Tzvi ed.: *Chabad in a Song: How Rabbi Schneur Zalman Captured the Soul of His Teachings in a Melody*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/2087237/jewish/Chabad-in-a-Song-How-Rabbi-Schneur-Zalman-Captured-the-Soul-of-His-Teachings-in-a-Melody.htm, [cit. 3. 7. 2018]

¹²⁵ *Melody of Four Stanzas* in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/480435/jewish/Melody-of-Four-Stanzas.htm [cit. 30. 6. 2018]

analogie ke čtyřem písmenům Božího jména, neboť podle chabadského výkladu odpovídá první části písmeno ן, druhé písmeno ך, třetí znovu ן a čtvrté písmeno ך.¹²⁶

Melodie je v tónině Ahava raba a má vzestupný charakter, takže poslední část je v nejvyšší poloze. Jako by obrazně naznačovala postup až směrem k nejvyššímu světu (Acilut), který je podle Sefer ha-nigunim analogií čtvrté části nigunu. Ve druhé části by podle popisu měl být patrný nářek,¹²⁷ který je pravděpodobně znázorněn především druhým a třetím taktem. Nejemocionálnější je třetí část – tento efekt je umocněn opakováním skupinek s přírazem ve třetím a čtvrtém taktu (viz notová ukázka č.6 na konci kapitoly).

Kvůli jeho důležitosti se ke způsobu interpretace tohoto nigunu vážou přesné instrukce. Kromě toho, že má být přednášen ve skromnosti, s čistým srdcem a se záměrem služby Bohu,¹²⁸ nalezneme v Sefer ha-nigunim i předepsaný počet opakování jednotlivých částí – například závěrečné desetinásobné opakování čtvrté části, které má znázorňovat deset sil duše (nešama).¹²⁹

Výše popsaná struktura vychází ze Sefer ha-nigunim a je v rámci hnutí ChaBaD obecně přijímána. Ale vzhledem k tomu, že většina těchto teorií vznikla až po napsání nigunu, a že i tradované vysvětlení se v něčem liší,¹³⁰ stojí za zmínku také teorie některých badatelů, kteří v *Nigunu arba bavot* vidí klasickou formu čtyř částí, z nichž čtvrtá je opakováním druhé, jako analogie k písmenům Tetragrammatonu.¹³¹ V této souvislosti si dovoluji také navrhnout alternativní dělení nigunu s ohledem na postup melodie, která není u původní první a druhé části příliš odlišná (viz barevné číslování v notové ukázce č.6).

Celý nigun v podání rabiho Ginsburgha při *farbrengen* je v příloze B – audio ukázka č.5. V jeho podání je však na konci celá čtvrtá část navzdory instrukcím opakována jen

¹²⁶ *Nigun arba bavot* in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2_%D7%91%D7%91%D7%95%D7%AA#cite_note-2, [cit. 30. 6. 2018]

¹²⁷ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 42

¹²⁸ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 42

¹²⁹ Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 42

¹³⁰ viz Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 41 – 42

¹³¹ viz Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 214

čtyřikrát. Typické je zesilování melodie – zpěv začíná tiše a tam kde vrcholí celá melodie je i rabiho zpěv silnější, včetně rytmického bušení do stolu, které později přidává.

Notová ukázka č.6: Nigun arba bavot

הַנִּיגוֹן בֶּן אַרְבַּע בָּבוֹת לְכֶן רַבְּנוּ הַגָּדוֹל נִי"ע

1 Adagio molto religioso
בּוֹה רֵאשׁוֹנָה

בּוֹה שְׁנִי

2 בּוֹה שְׁלִישִׁית

3 בּוֹה רְבִיעִית

4

1. 2. rit.

Zdroj: Zalmanov, Šmuel ed.: Sefer ha-nigunim, volume 1, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno), s. 1. Upraveno autorem.

4. Modžic

4.1. Vznik a historie

Dynastii modžických chasidů, někdy nazývanou také *Kuzmir* (podle městečka Dolní Kaziměř¹³²), založil Jisrael Taub z Modžice. Jisrael Taub byl synem Šmuela Elijahu Tauba ze Zvoleně a vnukem významného kaziměřského rebeho Jechezkela Tauba, který byl znám pro svůj mimořádný hudební talent. Přesto, že za počátek dynastie jako takové, je považováno až usídlení Jisraela Tauba v Modžici r. 1891,¹³³ její kořeny je třeba hledat právě u Jechezkela z Kaziměře a jeho vzácného hudebního talentu, který dědili jeho synové a vnuci. Byl to právě Jechezkel Taub, zvaný též „Cadik z Kuzmiru“, kdo prohlásil, že „šabat bez nového nigunu není opravdovým šabatem“¹³⁴ a kolem jeho charismatické osobnosti se shromažďovali chasidé již na počátku 19. století. Chasidské společenství okolo jeho vnuka Jisraela Tauba pak v Modžici sídlilo až do první světové války, kdy Jisrael Taub utekl do Varšavy a už tam zůstal. Po jeho smrti vystřídal Jisraela Tauba ve vedení modžických chasidů jeden z jeho synů, Šaul Jedidia Eleazar Taub. Ten vedl modžickou dynastii až do roku 1947 – nejprve v Polsku a od roku 1940 pak v Americe, kam utekl přes Japonsko před vypuknutím druhé světové války. Druhý modžický rebe Šaul Jedidia Eleazar Taub měl vřelý vztah k Erec Jisrael a několikrát ji navštívil. Dokonce doufal i ve zřízení politického státu Izrael, kterého se však nedočkal, neboť zemřel v roce 1947, půl roku poté, co se usadil v Tel Avivu (shodou okolností 29. listopadu, což je den, kdy OSN přijala návrh na rozdělení Palestiny).¹³⁵ Šaul Jedidia Eleazar Taub byl pohřben na Olivové hoře a třetím modžickým rebem se stal jeho syn, který již byl od roku 1936 usazen v Izraeli, Šmuel Elijahu Taub.¹³⁶ Ten působil jako rebe v čele modžických chasidů až do své smrti roku 1985, kdy ho vystřídal jeho syn, Jisrael Dan Taub. Čtvrtý modžický rebe Jisrael Dan zemřel roku 2006.¹³⁷

¹³² polsky Kazimierz Dolny, v jidiš קוזמיר [Kuzmir]

¹³³ viz *Welcome to Bet Moztitz*, dostupné on-line na: <http://www.modzitz.org/>, [cit. 25.11.2017]

¹³⁴ Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno) s. 13

¹³⁵ Rabinowicz, Tzvi: *Hasidim in Israel – A History of the Hasidic Movement and its Masters in the Holy Land*, New Jersey – Northvale: Jason Aronson Inc., 2000. ISBN: 9780765760685, str.177

¹³⁶ Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Kuntres Tiferet Jisrael*, Tel Aviv: Vaad agudat chasidej modžic, 1948. (ISBN není uvedeno), s. 11-12

¹³⁷ Fendel, Hillel: *Modzhitzer Rebbbe Passes Away*, in *Arutz Sheva*, dostupné on-line na: <https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/105522> [cit. 28.11. 2017]

Chasidé z Modžice mají dnes centrum v Bnej Brak a v jejich čele stojí nejstarší syn čtvrtého modžického rebeho, rabi Chajim Šaul Taub, který se narodil roku 1951 v Izraeli.¹³⁸

Tato dynastie není v porovnání s jinými tak velká, ale její význam spočívá v jejím jedinečném spojení s hudbou a v množství nigunů, které stále produkuje. Proto je pro potřeby této práce velice významná. Jak trefně poznamenává Tzvi Rabinowicz: „to, co Chabad udělal pro chasidskou filosofii, udělal Modžic pro chasidskou hudbu.“¹³⁹ Množství melodií a písní, které Modžická dynastie dodnes vyprodukovala, se odhaduje na čtyři tisíce.¹⁴⁰ O druhém Modžickém rebovi Šaulu Jedidiovi Eleazarovi se traduje, že jen on sám je autorem více než sedmi set melodií. Hudba modžických chasidů je známá po celém židovském světě a ovlivnila mnoho dalších autorů a skladatelů. Modžitští rebe nejsou známi pro své podivuhodné skutky (což bychom mohli u chasidských vůdců očekávat), ale pro své písně a pro svou hudbu. Jak píše muzikolog Velvel Pasternak: „hudba a Modžic se stalo synonymem“.¹⁴¹ Přes velkou muzikálnost modžických rebe nesmíme zapomínat na to, že jejich hudební vzdělání po několik generací nebylo v podstatě žádné. Pokud je nám známo, první, kdo začal systematicky zapisovat melodie modžických nigunů do not, byl modžický chasid a později také kantor Ben Cion Šenker.¹⁴²

Šenker se narodil v chasidské rodině v Brooklynu roku 1925 a studoval hudební teorii a kompozici. Ještě jako mladý chlapec se stal asistentem a zapisovatelem modžického

¹³⁸ *Ha-Admor rabi Jisrael Dan me-Modžic*, in *Ha-Machon le-šimur ve-tiud nigunei modžic*, dostupné on-line na: <http://new.machon-modzitz.co.il/%D7%94%D7%90%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A8-%D7%A8%D7%91%D7%99-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%93%D7%9F-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%96%D7%99%D7%A5-%D7%96%D7%A6%D7%9C/> [cit. 20. 3. 2018]

¹³⁹ Rabinowicz, Tzvi: *Hasidim in Israel – A History of the Hasidic Movement and its Masters in the Holy Land*, New Jersey – Northvale: Jason Aronson Inc., 2000. ISBN: 9780765760685, str.173

¹⁴⁰ Fridland ben-Arza, Sara: *Ha-nigun be-chasidut Modžic – Bdika* in *Hazmana lepijut*, dostupné on-line na <http://old.piyut.org.il/articles/782.html> [cit. 24. 3. 2018]

¹⁴¹ Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno) s. 13

¹⁴² Existují dohady o tom, že Saul Jedidia Eleazar musel mít nějaké povědomí o hudební teorii, protože je mu připisováno množství melodií, které jsou hudebně složité a propracované. Pro tyto teorie však neexistuje žádný důkaz a také modžitští chasidé je odmítají. (viz Sara Fridland ben-Arza: *Ha-nigun be-chasidut Modžic – Bdika*, dostupné on-line na <http://old.piyut.org.il/articles/782.html> [cit. 24. 3. 2018])

rebeho, Šaula Jedidia Eleazara, který si všiml, že chlapec umí psát noty a rozumí hudbě.¹⁴³ Od té doby nejen zaznamenával niguny modžických rabínů, ale postupem času začal skládat také vlastní. Je autorem několika set melodií, které se rozšířily po celém chasidském světě a inspirovaly mnoho dalších židovských hudebníků. Šenker zemřel na podzim roku 2016 a byl bezesporu jednou z nevlivnějších osobností hudby modžické chasidské dynastie.

Patrně zcela nejstarší notový záznam modžických nigunů, je nám zachován v sedmi brožurách vydaných postupně mezi lety 1941 a 1947 v New Yorku pod názvem Kuntres tiferet jisrael.¹⁴⁴ V těchto sešitech nalezneme výklady textů a učení Tóry, a stejně tak i notový záznam vybraných modžických melodií. Obdobné spisky vycházely již před rokem 1941 v Polsku, ale ty ještě neobsahovaly notové záznamy¹⁴⁵. Zařazení notových zápisů nigunů do takovýchto spisů, vedle výkladů Tóry modžických rabínů a učenců, svědčí o tom, jaké má hudba (resp. niguny) v tradici modžického chasidského hnutí postavení.

U Modžic, na rozdíl od některých jiných dynastií, převládla postupem času snaha zachovat svou hudbu, všechny písně a niguny, a proto je začali sami zaznamenávat, nahrávat a uchovávat (a to navzdory tomu, že výrok o tom, že nigun interpretovaný z not není pravým nigunem, protože nejde ze srdce, je připisován právě jednomu z modžických rebe¹⁴⁶). V poslední době je v tomto směru významná především iniciativa modžického chasida a právníka Davida Zeiry, který založil v roce 2004 „Institut pro zachování a dokumentaci modžických nigunů“¹⁴⁷ se sídlem v Bnej Brak.¹⁴⁸ Tento institut je skutečně unikátem mezi podobnými iniciativami. David Zeira, jehož rodina je spřízněna s rodinou významného kuzmírského rebeho Jechezkela Tauba založil institut proto, že se obával o ztrátu mnohých vzácných melodií, které do té doby nebyly systematicky uchovávány a tradičně se předávaly zpravidla jen ústně. Základ sbírky institutu tvoří materiály z osobního archivu Ben Cion Šenkera, který je institutu zpřístupnil. V současné době institut shromažďuje nahrávky a

¹⁴³ Berger, Joseph: *Ben Zion Shenker, Rabbi Who Wrote Prayer Melodies, Dies at 91*, in *The New York Times*, dostupné on-line na: <https://www.nytimes.com/2016/11/23/arts/music/ben-zion-shenker-rabbi-who-wrote-prayer-melodies-dies-at-91.html>, [cit. 23.11.2016]

¹⁴⁴ Hebrejsky קונטרס תפארת ישראל (doslova: spisek krásy Izraele)

¹⁴⁵ *Rabi Šaul Jedidia Eleazar me-Modžic*, in *Ha-Machon le-šimur ve-tiud nigunei modžic*, dostupné on-line na <http://new.machon-modzitz.co.il/%D7%A8%D7%91%D7%99-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%98%D7%90%D7%95%D7%91-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%96%D7%99%D7%A5/> [cit. 31.3.2018]

¹⁴⁶ viz Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: al Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno), s. 316

¹⁴⁷ המכון לשימור ותיעוד ניגוני מודז'יק

¹⁴⁸ viz webové stránky institutu: <http://new.machon-modzitz.co.il/>

melodie z celého světa, zpívané a hrané při různých příležitostech a oslavách a při tzv. „tiš“ (tradičních setkáních celé komunity společně s rabínem).¹⁴⁹ Ve sbírkách jsou starší i soudobé nahrávky tradičních melodií, a zároveň i nové, současné melodie, které poskytli třeba sami autoři. Mnohé z nich jsou dnes zaznamenány také v notovém zápisu. Institut dokumentuje a uchovává také unikátní příběhy a původ jednotlivých melodií a v současné době je již živou a aktivní součástí hudební tradice modžických chasidů uvnitř samotného hnutí.¹⁵⁰

4.2. Tradice nigunů dynastie Modžic

Shmuel Barzilai se domnívá, že nelze mluvit o nějaké hudební charakteristice modžických nigunů, a za jediný výrazný a typický prvek považuje to, že modžické melodie jsou obvykle dlouhé i několik desítek minut.¹⁵¹ Velvel Pasternak však upozorňuje, že je mylné se domnívat, že bychom mohli niguny rozlišit podle jejich délky. Ze svých poznatků dochází k tomu, že starší niguny jsou obvykle kratší a pozdější se prodlužují,¹⁵² a to zpravidla bez ohledu na chasidskou dynastii, z níž pochází. Abychom toto mohli spolehlivě posoudit, museli bychom mít k dispozici veškeré nahrávky a niguny, které byly složeny, pro což zde schází prostor i prostředky.

Rozhodně však v modžických nigunech můžeme například slyšet vliv západní hudby, což lze vysvětlit tím, že je to dynastie, která ze všech zde představovaných vznikala nejzápadněji – v oblasti centrálního Polska. Navíc je známo, že někteří z modžických rabínů cestovali na západ, do Čech a do Německa (jako například cesty, které podnikal Jisrael Taub kvůli svému zdraví). Toto hnutí začalo také záhy využívat hudební doprovod a celková velkolepost provedení některých rozsáhlých melodií se tak natolik přiblížila západní klasické hudbě, že začaly být samotnými chasidy nazývány *operami*.¹⁵³ Pravděpodobně chasidé jednoduše použili toto označení podle hudebního druhu, který jim byl známý ze západní hudby. Pro užití právě tohoto označení není žádný jiný důvod. Modžic je také jednou

¹⁴⁹ Fridland ben-Arza, Sara: *Ha-nigun be-chasidut Modžic – Bdika*, in *Hazmana lepijut*, dostupné on-line na: <http://old.piyut.org.il/articles/782.html> [cit. 24. 3. 2018]

¹⁵⁰ viz *The Modzitz Musical Heritage Institute*, dostupné on-line na: <http://modzitz.org/machom001.htm> [cit. 21. 4. 2018]

¹⁵¹ Barzilai, Shmuel: *Chassidic Ecstasy in Music*, Frankfurt; New York: Peter Lang, 2009. ISBN: 9783631584521, s. 110

¹⁵² viz Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno), s. 12

¹⁵³ Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno), s. 15

z dynastií, která výrazně často využívá hudební druh pochodu. A to nejen v přejaté formě (podobně jako ChaBaD), ale i ve vlastních melodiích. Může se zdát zvláštní a nepravděpodobné, že židovský národ v diaspoře, a právě chasidé, budou produkovat melodie určené k pochodu. To že právě u modžických chasidů převládá počet pochodových melodií ve srovnání s ostatními dynastiemi, by mohlo skutečně souviset se sionistickým založením této dynastie. Rabi Šaul Jedidia Eleazar, který byl sám autorem mnoha pochodů, k tomu říkal, že brzy nastane den, kdy budou mít Židé vlastní stát, a tedy i vojsko, které bude potřebovat pochody.¹⁵⁴

Melodie pochodového charakteru nicméně ani modžickými chasidy nikdy nebyly užívány k pochodování (navzdory tomu, co o nich řekl Šaul Jedidia Eleazar), ale tradičně k *tiš* při různých příležitostech, podobně jako v audio ukázce č.6 (viz příloha B, audio ukázka č.6). Melodie Šmuela Elijahu Tauba, kterou složil původně pro Jamim noraim, je zde zpívána na *tiš* u příležitosti jeho jarcajtu. Typické je o něco pomalejší tempo, než bychom u běžného pochodu čekali.

Pro Modzické niguny je také časté užívání valčíkových melodií (ani ty nejsou určeny k tanci). Jak pochody, tak valčíky, ať už přejaté nebo nově složené a inspirované nežidovskou hudbou, bývají také poměrně často modžickými chasidy používány ke zhudebnění modliteb a pijutů. V audio ukázce č.7 je nigun jako typický valčík, se slovy známého šabatového pijutu Lecha dodi. I to je možné chápat jako jistý způsob záchrany světského typu melodie – tentokrát tím, že dostala zbožný text (viz příloha B, audio ukázka č.7).

Šaul Jedidia Eleazar přímo napsal, že hudba je světem vykoupení.¹⁵⁵ Tím ale jistě neměl na mysli jen vykoupení melodií, jako součást tikun olam. Jeho syn, rabi Jisrael Taub zase v jedné své rozmluvě uvedl, že „hudba probouzí vykoupení a pozdvihuje lidskou duši a srdce Izraele přináší k jejich otci v nebesích.“¹⁵⁶ Podle toho je tedy hudba nejen prostředkem komunikace s Bohem, ale zároveň zdrojem spásy a záchrany lidské duše. Podobně to popisuje i Shmuel Barzilai ve své knize „Chassidic Ecstasy in Music“ již u

¹⁵⁴ viz například Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno), str. 15, nebo Pasternak, Velvel ed.: *Melodies of Modzitz*, Owings Mills, M.D.: Tara Publications, 1998, ISBN: 9780933676824, str. 17

¹⁵⁵ Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno), s. 309

¹⁵⁶ Taub, Jisrael me-Modžic: *Sefer divrej Jisrael al ha-tora*, Brooklyn, New York: Machon Išei Jisrael, 2007. (ISBN není uvedeno), s. 411

kuzmirského Jechezkela Tauba. Ten prý chtěl pomocí hudby odkrýt přídavnou duši člověka a povznést jiskry, které jsou v každém ukryty.¹⁵⁷

O nigunu jako o prostředku komunikace a vyjádření emocí zase hovoří jiný příběh ze sebraných promluv Jisraela Tauba. Ten vypráví o tom, jak byl jednou modžický rebe se svými stoupenci na cestách, když náhle uslyšel pastýřskou píseň. Nechal zastavit vůz a poslechl si melodii až do konce. Udiveným chasidům pak vysvětloval, že každá melodie je osobním vyznáním konkrétního člověka a jako taková musí být vyslyšena.¹⁵⁸ Vyprávění Šmuela Jedidia Eleazara o nové, neznámé melodii, která dovede vyjádřit i to, co knihy nedokážou, je také dokladem jistého způsobu komunikace prostřednictvím hudby.¹⁵⁹ A podobně to popisuje Šaul Jedidia Eleazar, který mluví o tomto „jazyku duše“ jako o *cimcumu* (kontrakci), neboť „jedna melodie dovede vyjádřit obsah plné police knih“.¹⁶⁰ U dynastie Modžic tedy najdeme všechny tři typy užití nigunů, tak jak bylo jejich rozdělení navrženo ve 3. kapitole.

4.2.1. Nigun Ezkera ha-gadol

Pravděpodobně vůbec nejznámějším a zároveň nejpozoruhodnějším nigunem hnutí Modžic je nigun *Ezkera ha-gadol* (אזכרה הגדול), doslova *velký nigun* „*Ezkera*“, tedy „*Vzpomenu*“. Je unikátní nejen tím, že je podstatně delší než většina nigunů, ale také příběhem, který se váže k jeho původu. Autorství tohoto nigunu je připisováno Jisraeli Taubovi a vznik je spojován s operací amputace nohy, kterou musel podstoupit. Existuje několik verzí tohoto příběhu. Asi nejstarší pochází od rebeho syna a je zaznamenán v jeho díle Imrei Šaul.¹⁶¹ Rabi Jisrael Taub se prý kvůli svým zdravotním problémům léčil v lázních v Karlových Varech a při svém pobytu zde mezi lety 1909 – 1910¹⁶² složil první nigun *Ezkera*, zvaný dnes *Ezkera ha-katan*.¹⁶³ Když viděl město Karlovy Vary a krásu jeho budov, vzpomněl si na Jeruzalém, který toto vše ztratil, a začal nad ním tesknit. Touhu své duše pak

¹⁵⁷ Barzilai, Shmuel: *Chassidic Ecstasy in Music*, Frankfurt; New York: Peter Lang, 2009. ISBN: 9783631584521, s. 108

¹⁵⁸ Taub, Jisrael me-Modžic: *Sefer divrej Jisrael al ha-tora*, Brooklyn, New York: Machon Išei Jisrael, 2007. (ISBN není uvedeno), s. 410

¹⁵⁹ Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno), s. 311

¹⁶⁰ Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno), s. 316

¹⁶¹ viz Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno), s. 310 - 311

¹⁶² Roku 5670

¹⁶³ Hebrejsky אזכרה הקטן (doslova: „*Ezkera*“ malý)

vyjádřil v melodii, na slova první sloky pijutu *Ezker Elokim ve'ehemaja*,¹⁶⁴ ze závěrečné modlitby Ne'ila na Jom kipur.¹⁶⁵ O čtyři roky později musel Jisrael Taub, který trpěl cukrovkou, podstoupit operaci amputace nohy v Berlíně. Když se po operaci probral z narkózy a uviděl oknem krásu Berlína, znovu se rozpomněl na onen pijut a začal si pobrukovat „Ezker Elokim...“. Na základě původního svého nigunu tak složil nový, který je dnes znám jako *Ezker ha-gadol*.

Jiné prameny uvádí, že nigun *Ezker* se zrodil ve chvíli, kdy rabi Jisrael Taub bloudil ulicemi Berlína, kam se údajně přijel léčit s cukrovkou v letech 1909-1910, a potkal zde muže, který na něj vykřikl ať „táhne do Jeruzaléma“. Tehdy prý si vzpomněl na slova pijutu *Ezker* a začal si prozpěvovat melodii. Tuto melodii po čtyři roky rozvíjel, až vykryštovala během operace amputace nohy na operačním stole v nemocnici v Berlíně do nigunu *Ezker ha-gadol*. Během této operace prý Jisrael Taub odmítl narkózu a po celou dobu zpíval svůj nigun.¹⁶⁶ I když se výpovědi v detailech rozcházejí, ze všech je patrné, že Jisrael Taub překonával pomocí této melodie fyzickou bolest, a že vznikla z utrpení duše – ať už z útrap souvisejících s nemocí a léčbou, kterou procházel, nebo z tesknoty nad městem Jeruzalém, které ztratilo svou slávu a lesk. Melodie je tedy vyjádřením jeho duše, jeho emocí. Zároveň je do jisté míry jistě i snahou, odpoutat se od tohoto světa, resp. pozemského utrpení, jímž zde procházel v souvislosti se svou nemocí.

Jak již bylo řečeno, a jak napovídá také název, *Ezker ha-gadol* předčí co do délky většinu nigunů (viz notová ukázka č.7). Jeho složitá melodie má třicet dva částí (resp. bavot), jejichž počet je pravděpodobně analogií k třiceti dvěma *stezkám vzácné moudrosti*, na nichž byl vytvořen svět podle Sefer jecira (kombinace dvaceti dvou písmen hebrejské abecedy a desíti sefirot).¹⁶⁷ Interpretace tohoto nigunu trvá zhruba půl hodiny a je svázána jen s určitými příležitostmi – například pravidelně jednou za rok na jarcajt, výročí úmrtí rabiho Jisraela Tauba. Ne celý nigun má slova. Mezi slova první sloky pijutu *Ezker Elokim*, která jsou různě opakována (a ne vždy v původním slovosledu) jsou vkládány dlouhé pasáže, které

¹⁶⁴ Hebrejsky אזכרה אלהים ואהמיה (doslova: Vzpomínám, Bože, a naříkám)

¹⁶⁵ Pijut *Ezker elokim ve-ehemaja* složil v 8. století italský básník známý jako Amati a bývá přednášen v aškenázských synagogách na Jom kipur. (*Maagar ha-pijutim - Ezker Elohim veehemaja* in *Hazmana lepijutim*, dostupné on-line na: <http://old.piyut.org.il/textual/566.html> [cit. 6.6.2018])

¹⁶⁶ Štern, Jechiel Michal: *Sefer gedolej ha-dorot*, Jerušalajim: Mechon Minchat Jisrael, 1995, (ISBN: nelze dohledat) s. 968

¹⁶⁷ Někteří však nigun dělí na 34 nebo dokonce 36 bavot (viz Fridland ben-Arza, Sara: *Ha-nigun be-chasidut Modžic – Bdika* in *Hazmana lepijut*, dostupné on-line na <http://old.piyut.org.il/articles/782.html> [cit. 24. 3. 2018]

jsou typicky beze slov a zpívané na jednoduché slabiky. V této skutečně rozsáhlé kompozici zaslechneme téměř všechny možné slabiky: aj-aj-aj, bam-bam-bam, oj-aj-aj, oj-ajvej, bam-bim-bam-bim (viz příloha B, audio ukázka č.8). Tyto části většinou nejsou nějak striktně odděleny a nestřídají se pravidelně podle jakékoliv zjevné logiky. Různě se prolínají a plynou a dávají interpretovi dostatek prostoru pro emotivní vyjádření pomocí zadržovaných tónů nebo naopak rychlých sekvencí a ozdob.

S ohledem na modžické inspirace západní hudbou není překvapující, že v nigunu najdeme pouze známé durové a mollové tóniny. Nápěv začíná tóninou e-moll a několikrát moduluje. Podobně se několikrát mění tempo, rytmus i celkový charakter melodie. To vše se sice dost vymyká charakteru melodií většiny nigunů, ale odpovídá to původu a duchovnímu rozměru melodie. Zcela nečekaný je naopak pochodový charakter jedné z částí (v C-dur). Pochod uprostřed této meditativní melodie je překvapivý a lze se jen s těžší dohadovat, z jakého důvodu ho Jisrael Taub zařadil. Jedním z možných vysvětlení (pokud by se prokázalo, že je melodie převzata z nechasidského prostředí) by mohlo být, že jde o záchranu určité melodie, a tedy součást tikun olam.

ניגון "אזכרה" הגדול

להרבי סבא ממודזיקר ישראל סאב זצוק"ל
(שנת תרע"ג לפ"ק)

Molto espressivo
Recit.
mf

1234567

אוצר החכמה

rit.

פ - א - ז ז - א - פ ז - א - פ

ז - א א - ל -

קיים - אורי יה - מ - ה - זא יה - מ

Adagio molto religioso
mf

כ - א - ז

עיר כל תי - או - בר יה - מ - ה - זא קיים - ל - א ז - א -

על - ל - א על - ל - א על - ל - א על - ל - א על - ל - א

לֹה - פ - מֵש - קִים - ל - א - ה - עִיר - ו - יֵה -

rit.

יֵה - ת - תַּח - אֹל - ש - עַד

ה - וֹא - קִים - ל - א - רַה - פ - אֵז

עַל - עִיר - כָּל - תִּי - אֹ - בֵר - יֵה - נֹ -

עַל - עִיר - כָּל - תִּי - אֹ - בֵר - יֵה - נֹ - ב - לֵה - א

Andantino

יֵה - נֹ - ב - לֵה - ת

Largo Drammatico

ה - וֹא - קִים - ל - א - רַה - פ - אֵז

trm

ו - יֵה - נֹ - ב - לֵה - ת עַל - עִיר - כָּל - תִּי - אֹ - בֵר - יֵה - נֹ

rit.

יֵה - ת - תַּח - שְׂאוֹל - עַד - לֵת - פִּי - מוֹש - קִים - ל - א - ה - עִיר

Adagio

mf

Largo Religioso

אז - בר - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - רה - פ - אז

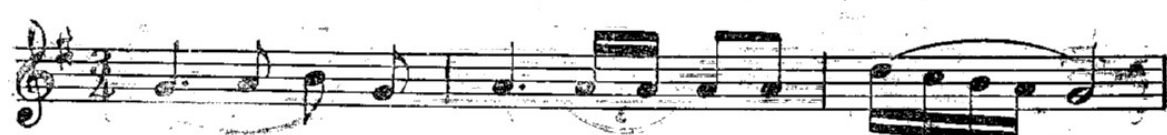
פ - אז - יה - בנו - לה - ת - על - עיר - כל - תי -

פ - אז - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - רה -

ה - ו א קים - ל - א - רה - פ - אז - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - רה -

פ - אז - יה - בנו - לה - ת - על - עיר - כל - תי - או - בר - יה - מ -

ת - על - עיר - כל - תי - או - בר - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - רה -

מוזיקה

Moderato con moto

mf

rit.

Recitando

mf

יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - ר ה - פ - א ז

ff

כ - א ז

mf

ל ה - ת על עיר כל תי - או - בר - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - ר ה -

trm

או - בר - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - ר ה - פ - א ז

או - ב - נו - יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - ר ה - פ - א ז

ווי ווי ווי אוי יה - מ - ה - ו א קים - ל - א - ר ה - פ - א ז

יה - ת - תח שאל עד אוי אוי לת - פ - מוש קים - ל - א - ר ה - ועיר ווי ווי אוי

Andante

ווי ווי ווי אוי יה - ל - נו - א - זאת כל - וב

יה - ת - תח שאל עד אוי אוי לת - פ - מוש קים - ל - א - ר ה - עיר -

Moderato Ritmico

Adagio

כ-אז

con moto

1234567 מחי"ח

יה-נו-ב-לה-ת-על-עיר-פל-תי-או-בר-יה-מ-ה-וא-קים-ל-א-ה-

יה-ת-תח-אול-ש-עד-לת-פ-מוש-אוי-קים-ל-א-ה-עיר-ה-

עד-אול-ש-יה-ת-תח

יה-נו-ב-לה-ת-על-עיר-כל-תי-או-בר

rit.

יה-ת-תח-שאל-עד-לת-פ-מוש-אוי-היס-ל-א-ה-עיר-ו-

Solo

היס-ל-א-ה-ועיר-יה-נו-ב-לה-ת-על-עיר-כל-תי-או-בר

tr

יה-ת-תח-אול-ש-עד-לת-פ-מוש-א-א-בר-יה-או-בר

מוש-קים-ל-א-ה-עיר-ו-וי-וי-אוי

1234567 מחזור

Tempo di marcia

פ - שאל עד אני אני לית - ית - תוח

זאת כל - זב זאת כל - זב

זאת כל - זב זאת כל - זב זאת כל - זב זאת כל - זב

א - נו יה - ל זאת כל - זב זאת כל - זב

א - נו יה - ל

א - נו יה - ל

א - נו יה - ל

Moderato, ritmico

Adagio

יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי
יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי

אח"ח 1234567

אוצר החכמה

rit.

יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי

Detailed description: The image shows a musical score for a song. It consists of ten staves of music written in a single system. The music is in a key with one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The lyrics are in Hebrew. The first staff has the lyrics 'יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי' and 'יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי'. There are two boxed numbers '1234567' on the right side of the first staff. The second staff has the word 'אוצר החכמה' in a box. The fourth staff has a 'rit.' marking above it. The tenth staff also has a 'rit.' marking above it. The lyrics 'יְהוָה לֹא נִוְלַח לְנוֹאֵי אֲנִי' are repeated at the end of the tenth staff.

Zdroj: Gešuri, Meir Šimeon ed.: Nigunej chasidim šel šošelet Modžic, Jerušalajim: Rabbi David Perkowitz, 1952. ISBN: (není uvedeno), s. 10 – 18

5. Karlin

5.1. Vznik a historie

Litevští židé jsou v historii známí jako typičtí představitelé chasidské opozice – mitnagdim, a to natolik, že označení *mitnagdim* a *litevský Žid* (případně „litvak“) se stalo mnohdy synonymem. Chasidismus se v litevské oblasti (na území dnešní Litvy, Běloruska a severního Polska) nikdy nerozšířil do takové míry, jako v jiných částech východní Evropy, a to především zásluhou rabínského učence Elijahu ben Šlomo Zalmana, známého jako Gaon z Vilny (1720 – 1797),¹⁶⁸ který patrně v chasidismu spatřoval obnovení sabatiánské hereze.¹⁶⁹ Přesto zde vzniklo několik významných center chasidského judaismu a vůbec prvním z nich bylo chasidské společenství v městečku Karlin, nedaleko Pinsku v dnešním Bělorusku, které založil Aharon ben Jakov Ha-gadol roku 1762. Gaon z Vilny a Aron Ha-gadol se stali symbolickými postavami ostrého sporu mezi chasidy a mitnagdim. Chasidismus nebyl pro místní rabínské autority dlouho ničím, co by si zvláště zasloužilo jejich pozornost. S příchodem charismatického žáka Dov Bera z Meziříče, který kolem sebe dokázal shromáždit množství stoupců se to však změnilo.

O prvním karlinském rebem Aharonovi ben Jakovovi toho není příliš známo. Narodil se roku 1736 a jeho matka se jmenovala Perl, což dalo vzniknout rodovému jménu cadiků karlinské dynastie - *Perlov*.¹⁷⁰ V rámci chasidského hnutí je zajímavý jeho pozitivní vztah k askezi, půstu apod. Je však známo, že i k těmto asketickým praktikám doporučoval přistupovat střídmě a jen v případě, že člověku nepůsobí smutek nebo nepohodlí a nezdržují od studia Tóry. Aharon Ha-gadol je také autorem šabatového pijutu *Jah echsof*¹⁷¹, známého také jako *ha-Zemer*,¹⁷² který je v současné době rozšířen mezi chasidy napříč různými dynastiemi. Aharon Ha-gadol se podle vlastních slov snažil pomáhat židům dostat se blíže k Bohu a často se mluví o jeho extatických projevech, které se prý staly vzorem pro obdobné

¹⁶⁸ Levin, Dov: *Lithuania in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lithuania> [cit. 6. 6. 2018]

¹⁶⁹ Etkes, Immanuel: *Eliyahu ben Shelomo Zalman in The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Eliyahu_ben_Shelomoh_Zalman [cit. 6. 6. 2018]

¹⁷⁰ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN: není uvedeno), s. 34

¹⁷¹ Hebrejsky יה אכסוף (doslova: Bože, toužím)

¹⁷² Hebrejsky הזמר (doslova: Píseň)

projevy, které jsou dodnes typické pro modlitbu karlinských chasidů.¹⁷³ Zemřel mladý ve věku třiceti šesti let (roku 1772) a pravděpodobně tedy nezanechal svým chasidům žádné instrukce ohledně nástupnictví. Rabi Aharon Ha-gadol měl syna, ale tomu bylo v době otcovy smrti sotva dvanáct let, a tak se dalším nástupcem v čele karlinských chasidů stal rabi Šlomo z Karlinu. I ten byl znám pro své intenzivní extatické projevy zbožnosti. V této době vrcholily spory s *mitnagdim* a rabi Šlomo byl kvůli jejich nátlaku nucen odejít z Karlinu do města Ludmir. Jeho chasidé mu zůstali věrní a v Ludmiru se k němu přidali další stoupeníci.

Roku 1784 byl rabi Šlomo z Karlinu zavražděn při bohoslužbě v synagoze v Ludmiru ruským kozákem.¹⁷⁴ Většina jeho chasidů se pak obrátila k jeho žákovi, a zároveň synovi Aharona Ha-gadola – prvního Karlinského rebeho, Ašerovi Perlovi, který už měl mnoho vlastních následovníků a centrum karlinských chasidů přesunul do města Stolin. Ašer Perl strávil nějaký čas v ruském vězení a když byl propuštěn, vrátil se pak znovu do Karlinu, kde roku 1826 zemřel.¹⁷⁵ Počínaje třetím rebem v čele karlinských chasidů Ašerem Perlovem, je dynastie známá také jako *Karlin-Stolin*, což je mimo jiné název, který umožňuje tuto dynastii rozlišit od množství dalších, které se od ní postupem času oddělily. Po smrti Ašera Perlova stanul v čele karlinských chasidů jeho syn, Aharon (II.) Perlov. Ten měl údajně radostnou a vřelou povahu, byl přátelský ke všem lidem, a právě jeho osobnost dala karlinským chasidům typický důraz na radost, který je zde snad ještě silnější, než u jiných dynastií.¹⁷⁶ Rabinowitsch se domnívá, že právě díky radostnosti, kterou čtvrtý karlinský rebe šířil kolem sebe, vzniklo v té době mezi karlinskými chasidy množství melodií a nigunů, které se postupně rozšířily mezi chasidy napříč dynastiemi.¹⁷⁷ Aharon (II.) Perlov je také známý jako autor kompendia *Bejt Aharon*, které obsahuje mystické a etické výklady Tóry a učení předcházejících karlinských rabínů i jeho syna.¹⁷⁸

¹⁷³ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 18

¹⁷⁴ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 122

¹⁷⁵ Levin, Dov: *Lithuania* in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lithuania> [cit. 6. 6. 2018]

¹⁷⁶ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 81

¹⁷⁷ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 84

¹⁷⁸ viz Perlov, Aharon; Perlov Ašer: *Sefer bejt Aharon al ha-tora ve-al ha-avoda*, Brody: M. L. Harmelin, 1875 (ISBN: není uvedeno)

Za působení karlinského rebeho Aharona (II.), se usadily skupiny karlinských chasidů v Jeruzalémě a v Tiberias. Už o rebu Ašerovi Perlovi bylo známo, že podporoval přistěhovalectví chasidů do Erec Jisrael a jeden ze synů prvního karlinského rebeho se zde i s rodinou usadil.¹⁷⁹ Přesto, že u karlinských chasidů není explicitní touha po vzniku židovského státu, jako je tomu například u společenství Modžic, jejich vřelý vztah k Erec Jisrael je patrný a význam, který mají pro historii chasidismu v Izraeli je neoddiskutovatelný. Centrum karlinských chasidů bylo v této době ve městě Karlin, ale roku 1864 byli chasidé znovu nuceni odejít do Stolinu v důsledku sporů s mitnagdim. O šest let později, roku 1872, zemřel rebe Aharon (II.) Perl a čtvrtým rebem dynastie Karlin-Stolin se stal jeho syn Ašer (II.) Perl, známý především tím, jaký důraz kladl na očistný účinek rituálního ponoření v mikve. Ve spisu Bejt Aharon nalezneme několik jeho textů, vztahujících se k tomuto tématu, nic moc dalšího z jeho učení však známo není, neboť zemřel pouhý rok po svém otci, a tak vedl karlinské chasidy jen do roku 1873. Z těchto důvodů je někdy známý také jako „Harabi ha-cajir“, tedy „Mladý rebe“.¹⁸⁰

Pátý karlinský rebe měl jen jednoho syna, Jisraele, kterému v té době byly teprve tři roky, a tak se karlinští chasidé ocitli v krizi.¹⁸¹ Jejich sounáležitost a snaha zachovat karlinsko-stolinskou dynastii byla však natolik silná, že většina z nich se semkla okolo malého Jisraele a prohlásila ho za svého nového rebeho. Rabi Jisrael zvaný „Jenuka“ (dítě)¹⁸² ze Stolinu se během svého života stal váženým cadikem a v čele karlinských chasidů zůstal až do své smrti roku 1921. Jisrael „Jenuka“ se zasazoval o vzdělání, včetně vzdělání žen¹⁸³ a byl také hudebně nadaný. Společně se třemi svými syny založil kvarteto a věnovali se nejen liturgické, ale také světské hudbě. Hudební produkce byla pro Jisraela Jenuku službou Bohu, která „vyžaduje, aby jí předcházelo rituální omytí rukou“.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 89-90

¹⁸⁰ Hebrejsky: הרבי הצעיר

¹⁸¹ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – praktik be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 230

¹⁸² Z aramejského ינוקא [januka]

¹⁸³ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Karlin*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 11*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 810.

¹⁸⁴ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 103

Jisrael Jenuka Perlov měl celkem šest synů, kteří mohli teoreticky převzít vedení karlinsko-stolinských chasidů. Nakonec se následnictví rozdělilo mezi čtyři z nich, kteří založili své dvory každý v jiném městě. Moše, který byl zpočátku pro své anti-sionistické postoje, které sdílel se svým otcem, považován za nejvhodnějšího nástupce, se usadil ve Stolínu. Avraham Elimelech, který měl naopak tendence k sionismu, v Karlinu. Oba zemřeli během holokaustu. Jákob odešel do USA, usadil se v brooklynském Williamsburgu a zde také roku 1946 zemřel. Jochanan přesídlil do Lucku v oblasti Volyň na území dnešní Ukrajiny, přežil holokaust a po druhé světové válce odešel do Izraele a pak do USA. Pohřben je v Tiberias.¹⁸⁵

Dnes stojí v čele karlinsko-stolinských chasidů Baruch Mejr Jákob Šochet, vnuk Jochanana Perla z Lucku, který žije v osadě Givat Zeev nedaleko Jeruzaléma. Kromě toho jsou společenství této dynastie také v Jeruzalémě a na dalších místech v Izraeli, v USA a ve Velké Británii.

Pro karlinské chasidy je typický entuziasmus, který se projevuje především zanícenými modlitbami, doprovázenými emocionálně vypjatými hlasovými projevy. Odtud je už jen krůček ke zpěvu a hudebním projevům. Karlinští chasidé prý během svátků a oslav vycházeli do ulic a tančili a zpívali dlouho do noci. Někteří badatelé se dokonce domnívají, že je pro karlinské chasidy hudba důležitějším prvkem než pro chasidy jiných dynastií.¹⁸⁶ Není překvapivé, že karlinským chasidům nejde při zpěvu nebo hře v žádném případě o jakoukoliv virtuositu, nicméně hudební talent jim nelze upřít. Nejnadanější byl v tomto směru patrně Jisrael „Jenuka“, který měl prý krásný tenor (a to přes to, že zrovna on se údajně měl ve zvyku modlit tiše¹⁸⁷). Hudebně nadaní byli i jeho synové, ale nikdo z nich neznal noty a nebyl hudebně vzdělaný, kromě nejstaršího Ašera, který se (k upřímnému zděšení rodiny) rozhodl studovat konzervatoř v Berlíně.¹⁸⁸ Rabi Jisrael si prý také vydržoval své „dvorní“ skladatele. Mezi nejznámější z nich patří rabi Jákob z Telechanu a rabi Josele Talner, oba autoři mnoha karlinských melodií, které byly zpívány po několik generací. Je

¹⁸⁵ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 616 - 617

¹⁸⁶ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 328

¹⁸⁷ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 103

¹⁸⁸ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 616

také známo, že už rebe Aharon se nevyhýbal dokonce instrumentální hudbě a jeho kapela doprovázela zpěv chasidů při různých oslavách a příležitostech.¹⁸⁹

M. Š. Gešuri, badatel v oblasti chasidské hudby, odhadl v roce 1952 počet karlinských nigunů na zhruba dva tisíce.¹⁹⁰ Ale vzhledem k tomu, že nové melodie vznikají neustále, je dnes jejich počet jistě větší. V každém případě svým přínosem v oblasti chasidských nigunů se dynastie Karlin může směle rovnat takovým, jako je ChaBaD (který písemně zpracoval i hudební teorii a filosofii své hudby) nebo Modžic (jehož enormní množství nigunů a jejich hudební propracovanost jsou dobře známy).

Podobně jako modžitští chasidé, tak i karlinská dynastie dnes aktivně pracuje na zachování a obnově svého hudebního dědictví. Nicméně na rozdíl od modžických nejsou tyto archivy a nahrávky veřejně dostupné, protože součástí střežení tradice je i zákaz karlinského rebeho šířit a vynášet jakékoliv niguny i nahrávky mimo společenství.¹⁹¹

5.2. Tradice nigunů dynastie Karlin

Stejně jako ostatní chasidská společenství, i karlinské chasidy a jejich hudební tvorbu ovlivnila hudební tradice jejich okolí a lidová hudba nežidovské populace. Oblast působnosti dynastie Karlin je do jisté míry společná s hnutím ChaBaD a tak by se dalo předpokládat, že se vzájemně ovlivňovali. Nicméně u dynastie Karlin není natolik patrný vliv ruského folklóru. Většinou není příliš obtížné rozpoznat karlinské niguny například od modžických. Je mezi nimi podobný rozdíl jako mezi hudbou západní a východní Evropy. Pro karlinské niguny jsou typické sekundové (často půltónové) postupy a malý rozsah melodie, která je také většinou jednoduchá a založená na opakování kratších motivů (viz notová ukázka č.8).

¹⁸⁹ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 84 a 119

¹⁹⁰ Gešuri, Meir Šimeon: *Nigunej bejt Karlin*, in *Šearim*. Tel Aviv: Poalej agudat Jisrael, 1952, (172), (ISSN není uvedeno). s. 3

¹⁹¹ viz Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *Research and Collections*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 430

Notová ukázka č.8: Typické melodické postupy (ze závěru melodie karlinského *Nigunu rikud*)

Převzato z Jisraeli, Jakov: Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN: není uvedeno), s. 414

Běžný je výrazný rytmický projev, často rozeznáme metrum 3-3-2 s důrazem vždy na první době, anebo dokonce důraz na každé době (viz příloha B, audio ukázka č.9). Přesto, že toto vše by mohlo být inspirací také z východoevropské lidové hudby, mnoho badatelů se právem domnívá, že by mohlo jít až o pozdější inspirace blízkovýchodní hudební tradicí.¹⁹² Karlínští chasidé totiž obnovili po holokaustu své centrum v Izraeli a většina uvedených hudebních prvků je skutečně typická především pro blízkovýchodní hudbu. Navíc nám ze staršího evropského období dynastie Karlin schází potřebné nahrávky, které by spolehlivě doložily povahu tehdejších melodií.¹⁹³

Někteří badatelé považují za největší unikum hudby karlinských chasidů sbírku nigunů určených výlučně pro pesachový seder, jako nápěvy pro pijuty z pesachové hagady (viz notová ukázka č.11). Tyto niguny vznikaly postupně během několika generací, prvním z autorů byl již Aharon Ha-gadol a po něm další rabíni a *baalej nigunim* karlinských chasidů.¹⁹⁴ Unikátní je však jistě i posvátnost a úcta, s níž karlínští chasidé hudbu vnímají. O tom vypovídá nejen Jenukův zvyk omývání rukou před hudební produkcí (viz výše), ale

¹⁹² viz Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: : *Dynastic Styles*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 428.

¹⁹³ Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: : *Dynastic Styles*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 428

¹⁹⁴ viz Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 169

také například požadavek, aby byl hudebník či zpěvák „kašer a čestný“.¹⁹⁵ V karlinském společenství je hudba často vnímána stejně, jako modlitba a je s modlitbou ztotožňována. Význam, jaký má hudba v karlinské dynastii tedy pramení z toho, jaká vážnost a důraz jsou přikládány modlitbě. Z toho vyplývá, že mezi karlinskými chasidy bude převažovat užití nigunů, jako komunikace s Bohem. Z některých výpovědí je patrné také to, že je hudba a melodie nigunu pro karlinské chasidy vyjádřením nejnuitnějších emocí,¹⁹⁶ ale co se týče role nigunů v rámci *tikun olam*, tu můžeme pozorovat nanejvýš v pesachových nigunech složených pro pijuty sederu, a to kvůli souvislosti tohoto svátku se záchranou a vysvozením. Jsou to však jen spekulace, které nemůžeme nijak doložit.

Mimo to můžeme v rámci dynastie Karlin sledovat ještě jeden zvláštní druh použití nigunů, a sice jako komunikace ve vztahu rebeho a jeho stoupců. Najdeme totiž výpovědi o tom, že rebe pomocí nigunů něco snáší z nebe na zem a zprostředkovává to svým chasidům.¹⁹⁷ Pokud je cadik prostředníkem mezi Bohem a chasidy, pak hudba (alespoň v rámci dynastie Karlin) je jeho nástrojem.

5.2.1. Pijut Jah echsof

Pijut *Jah echsof* je natolik unikátním počinem karlinských chasidů, že je namístě se mu věnovat v rámci rozboru hudební tradice dynastie Karlin. Tento pijut je údajně jediným, jehož slova byla napsána chasidy.¹⁹⁸

Podle vyprávění, které se traduje mezi chasidy, zpíval poprvé pijut jeho autor Aharon Ha-gadol u Dova Bera z Meziříče. Ten jej poctil o šabatovém večeru výzvou, ať zazpívá, načež karlinský rebe začal zpívat píseň dnes známou jako *Jah echsof*. Protože to bylo poprvé, kdy pijut zazněl, tak je tato okolnost spojována s jeho vznikem.¹⁹⁹

Cadikové prý ve chvíli jeho interpretace dosahovali *devekut*. Dá se tedy říci, že má stejnou úlohu, jako tzv. niguny *devekut* a že v pojetí chasidů je cestou k Bohu.²⁰⁰ Je také

¹⁹⁵ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 168

¹⁹⁶ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 301

¹⁹⁷ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 301

¹⁹⁸ *Maagar ha-pijutim – Jah echsof* in *Hazmana lepijutim*, dostupné on-line na:

<http://old.piyut.org.il/textual/502.html> [cit. 6.6.2018]

¹⁹⁹ *Kovec Bejt Aharon ve-jisrael*, Jerušalajim: Mifali mechkar torani, 1989, (4/4) s. 141 (ISSN: není uvedeno)

²⁰⁰ *Kovec Bejt Aharon ve-jisrael*, Jerušalajim: Mifali mechkar torani, 1989, (4/4) s. 144 (ISSN: není uvedeno)

známo, že *Jah echsof* nebyl jen zpíván jako pijut, ale byl používán také namísto modlitby,²⁰¹ což je další doklad toho, jak úzká je hranice mezi hudbou a modlitbou v dynastii Karlin.

Text pijutu *Jah echsof* má čtyři sloky oddělené refrénem, který tvoří slova začátku první sloky. Počet čtyř slok samozřejmě není náhoda. Jsou psány akrostichem, v němž počáteční písmena prvních tří slov tvoří postupně Boží jméno (Tetragrammaton), jméno autora (Aharon) a slovo *nešama* (resp. duše).

Úplný hebrejský text s pracovním překladem do češtiny:

הַ אֶכְסוֹף נֵעַם שַׁבָּת
הַמְתַּאֲמָת וּמְתַאֲחָדָת בְּסֻגְלִתָּהּ
מִשֹּׁף נֵעַם יִרְאֶתָּהּ לְעַם מְבַקְשֵׁי רְצוֹנָהּ
קִדְשָׁם בְּקִדְוֹת הַשַּׁבָּת הַמְתַּאֲחָדָת בְּתוֹרָתָהּ
פְּתַח לָהֶם נֵעַם וְרְצוֹן לְפִתּוֹחַ שְׁעָרֵי רְצוֹנָהּ

הִנֵּה הִנֵּה שִׁמּוֹר שׁוֹמְרֵי וּמְצַפִּים שַׁבָּת קִדְוֹתָהּ
בְּצִלַּת תַּעֲרָג עַל אֶפְיָקֵי מַיִם
כֵּן נִפְשָׁם תַּעֲרָג לְקַבֵּל נֵעַם שַׁבָּת הַמְתַּאֲחָדָת בְּשֵׁם קִדְוֹתָהּ
הִצֵּל מְאֻחָרֵי לְפָרֵשׁ מִן הַשַּׁבָּת
לְבַלְתִּי תִהְיֶה סְגוּר מִהֶם
שִׁשָּׁה יָמִים הַמְקַבְּלִים קִדְוֹתָהּ מִשַּׁבָּת קִדְוֹתָהּ
וְטַהַר לָבַם בְּאַמָּת וּבְאַמוּנָה לְעַבְדָּהּ

וַיְהִיו רַחֲמֵיךָ מִתְּגוֹלְלִים עַל מַדּוּתֵיךָ / עַל עַם קִדְוֹתָהּ
לְהַשְׁקוֹת צְמָאֵי סִסְדָּהּ מִנְהַר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן
לְעֹטֵר אֶת יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאֲרָת הַמְּפָאָרִים אוֹתָהּ עַל יְדֵי שַׁבָּת קִדְוֹתָהּ
כָּל שִׁשָּׁה יָמִים לְהַנְחִילָם נְחִלַת יַעֲקֹב בְּחִירָהּ

הַשַּׁבָּת נֵעַם הַנְּשָׁמוֹת
וְהַשְּׁבִיעֵי עֲנַג הַרוּחֹת וְעֵדֶן הַנְּפִשׁוֹת לְהַתְּעַדֵּן בְּאַהֲבָתָהּ וַיִּרְאֶתָּהּ
שַׁבָּת קוֹדֶשׁ נִפְשֵׁי חוֹלַת אַהֲבָתָהּ

²⁰¹ Kovec *Bejt Aharon ve-jisrael*, Jeruŝalajim: Mifali mechkar torani, 1989, (4/4) s. 146 (ISSN: není uvedeno)

Bože, toužím pocítit potěšení šabatu,
který tak patří k vyvolenému národu Izraeli a sjednocuje se s ním.
Neodnímej lidu Izraele potěšení ze služby Tobě (nebes)
těm, kteří touží činit Tvoji vůli.
Posvěť je svatostí šabatu, který se pojí s Tórou
Otevři jim potěšení ze služby Hospodinu a chuť ji konat.

Ty, který jsi byl kdysi a jsi nyní,
střež ty, kteří zachovávají
a vždy toužebně očekávají
Tvůj svatý šabat.
Tak jako jelen touží po pramenech vod
tak jejich duše touží po příjemnosti šabatu,
která se pojí s Tvým svatým jménem.
Zachraňuj a střež ty, kdo nespíchají opustit šabat,
aby se jim nevzdálil.
V šesti dnech čerpají ze svatosti šabatu
Očisti jejich srdce, aby Ti sloužili v pravdě a víře.

Ať se Tvé milosrdenství rozprostře nad národem Tvé svatosti
Ať jsou žízniví napojeni z řeky, která vychází z ráje.
Ať jsou korunováni nádherou ti, kdo Tě vyvyšují v nádheře
šabatem Tvé svatosti.
A po všech šest dní jim dávej dědictví Tvého vyvoleného Jákoba.

Šabat je příjemností duší.
A sedmý den je potěšením pro ducha a rájem duší.
A proměňuje se v ráj v Tvé lásce a v Tvé bázni.

²⁰² *Jah echsof noam šabat*, in *Atar ha-šabat*, dostupné online na:

http://www.shabes.net/bsd/index.php?option=com_content&view=article&id=1325:yaechsof&catid=87:shabateseudashlishit&Itemid=94 [cit. 22. 7. 2018]

Šabat je svatý, má duše umírá touhou po Tvé lásce.
Šabat je svatý, duše Izraele se utíkají do stínu Tvých křídel,
a ukojí se v hojnosti Tvého domu.

Karlinští chasidé mají dnes k tomuto textu okolo dvaceti různých nápěvů, z nichž jeden je všeobecně znám jako *ha-nigun ha-kadoš*.^{203 204} Tato melodie je připisována přímo Aharonovi Ha-gadolovi a velká vážnost, které se těší mezi karlinskými chasidy, je vidět i na některých příbězích karlinských chasidů, které se k ní vážou. Podle jednoho z nich, když rebe Aharon Ha-gadol začal zpívat pijut na svou melodii, ztichly nejvyšší světy a andělé přestali zpívat Bohu, aby si poslechli zvláštní melodii, která byla v tu chvíli přinášena ze světa nigunu.²⁰⁵ Tento příběh hovoří jak o zvláštním postavení a schopnostech připisovaných karlinskými chasidy jejich cadikovi, tak o posvátnosti a síle zvláštního emotivního nápěvu Aharona Ha-gadola, který si oblíbily i jiné chasidské dynastie, navzdory tomu, že se ji karlinští chasidé snaží hlídat (celá melodie viz příloha B, audio ukázka č. 10).

Tato melodie je psána v tónině d-moll. Nemá příliš velký rozsah a má sekundové postupy typické pro karlinské niguny (viz notová ukázka č.9).

Notová ukázka č.9: Část melodie Jah echsof od Aharona Ha-gadola

Zdroj: archiv autora

Některé z dvaceti karlinských melodií nejsou určeny pro šabat, ale výhradně pro zvláštní konkrétní příležitosti. Například nigun v notové ukázce č.10 se pro pijut používá na druhý den Roš ha-šana a u příležitosti výročí úmrtí (jom hilula)²⁰⁶ Jisraele „Jenuky“.²⁰⁷ V této melodii, která je v tónině Ahava raba, navrhuji tradiční rozdělení na čtyři části. Kromě

²⁰³ Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219, s. 19

²⁰⁴ Hebrejsky הנִיגוֹן הַקְּדוֹשׁ (doslova: Svatý nigun)

²⁰⁵ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 25

²⁰⁶ Hebrejsky יוֹם הַיְלּוּלָה (doslova: den oslavování)

²⁰⁷ Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 23

třetí (která se znovu opakuje na závěr) každá z nich končí stejným melodickým motivem, který se objevuje již v první části (viz notová ukázka č.10). Toto melodické schéma pozoruhodně kopíruje stavbu textu pijutu *Jah echsof* (se čtyřmi slokami s refrémem převzatým z textu první). Uvedený nigun lze tedy chápat jako paralelu k textu *Jah echsof*. Jako by melodie vyjadřovala totéž, co slova. Na jedinečném karlinském pijutu je tedy paradoxně vidět, že hudba je svébytný prvek a má v chasidismu výpovědní hodnotu sama o sobě, tedy i beze slov.

Notová ukázka č.10: Jeden z nápěvů Jah echsof určený pro zvláštní příležitosti

The musical score consists of ten staves of notation. The first three staves feature complex rhythmic patterns with many triplets and sixteenth notes. The fourth staff has a more melodic line with some ornaments. The fifth and sixth staves continue with melodic lines. The seventh staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The eighth and ninth staves are marked with '1.' and '2.' respectively, indicating first and second endings. The final staff concludes with the word 'Fine' and a musical ornament symbol.

Zdroj: Jisraeli, Jakov: Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajehem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 24

Notová ukázka č.11: Ukázka jednoho z nigunů z pesachové hagady karlinských chasidů (melodie k Chasal sidur Pesach ze závěru sederu)

חסל סדור פסח

זמר החכמה

The musical score is written on a single staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. It begins with a **LENTO** marking. The melody is characterized by its slow, contemplative pace and the use of triplets. The lyrics are in Hebrew, and the score includes several tempo changes: **TEM.** (Tempo), **RUBATO**, and **TEMPO**. The piece concludes with a final cadence.

סל ה סח - פֿדור ס סל ה סח - פֿדור ס סל ה
 זמר א ט תו קו ושו פֿמשל פֿ - תו - קהל פֿסח פֿדור ס
 - תו-שו ע-ל-כהנד פֿן-כה - נן - תו א-דר - ס ל וו כי
 קו נה עו מ נן שו זק זק - תו - שו ע ל - שו - אל
 דת עהל ק ממ קו - דת עהל ק ממ קו - דת עהל ק ממ
 קו נה - עו מ נן שו זק זק - נה מ - מי - דת עהל ק
 נתי - היל נ - רוב קב נה מ - מי דת עהל ק ממ קו ממ
 קב נה - עו נתי היל נ - רוב קב נה - עו
 ל רוב - קב - נה ר פֿ יון - א - ל - יון א - ל - ים דו - נה
 ל - יון - א - ל - ים - דו - פֿ יון א - ל - ים - דו - פֿ נה - עו - נתי היל
 נה - ר - א - ל - יון - א - ל - ים - דו - פֿ נה - ר - א - ל - יון - א

Zdroj: Jisraeli, Jakov: Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajehem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN není uvedeno), s. 413

6. Braclav

6.1 Vznik a historie

Chasidské společenství dnes známé jako *Braclav* založil pravnuk Jisraela ben Eliezera Nachman z Braclavi, který se narodil roku 1772 v městečku Medžybiž na území dnešní Ukrajiny. Nachman z Braclavi vyrůstal v chasidské rodině, ve městě, které bylo známé jako působiště jeho pradědečka, z matčiny strany patřil do rodiny samotného Ba'al Šem Tova a z otcovy strany do rodiny blízkého BeŠTova stoupence Nachmana Gorodenka.²⁰⁸ Těžko se lze podívat nad tím, že se z něj stal chasidský rebe. Nachman z Braclavi se oženil již krátce po své bar micva a spolu se svou manželkou žil nejdříve ve městě Osatin a později v Medveděvce, kde se již kolem něj začali shromažďovat první stoupenci.²⁰⁹ Podstatnou roli ve formování jeho osobnosti však hrála patrně cesta do Erec Jisrael, kterou podnikl v mládí mezi lety 1798 – 1799. K této cestě se Nachman dlouho chystal a měla pro něj hluboký mystický význam. K době, kterou strávil ve Svaté zemi se také váže mnoho legend.²¹⁰ Když se po roce vrátil zpět do Medveděvky, upevnil si zde postavení v kruhu svých následovníků. Poté, co bydlel nějaký čas ve Zlatopoli, přestěhoval se roku 1802 do města Braclav, které dalo jméno pozdější dynastii, jež zde v té době začala vznikat.

Nachmanova manželka zemřela roku 1807 na tuberkulózu, kterou onemocněl později i on sám. V posledním roce svého života se přestěhoval do Umanu. Podle některých zpráv proto, aby se učil od místních stoupců haskaly osvícenské myšlenky, které ho zajímaly.²¹¹ Jiní badatelé se domnívají, že mohlo jít o snahu nápravy těchto stoupců haskaly, o jejich vykoupení, a tedy obrazné sestoupení „cadika do říše zla“.²¹² Nachman z Braclavi zemřel velmi mladý, roku 1810 a podle svého přání byl pochován na hřbitově v Umanu vedle obětí

²⁰⁸ Green, Arthur: *Nahman of Bratslav*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné online na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Nahman_of_Bratslav, [cit. 24. 7. 2018]

²⁰⁹ Mark, Zvi: *Nahman of Bratslav*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 748

²¹⁰ viz Kaplan, Aryeh; Nathan of Nemirov: *Rabbi Nachman's Wisdom*, Brooklyn, N.Y.: Breslov Research Institute, 1981. ISBN: (není uvedeno), s. 33-102

²¹¹ viz Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s.117

²¹² Krekulová, Tereza: *Rabi Nachman z Braslavi*, in *Židovská ročenka 5777*, Praha: Federace židovských obcí, 2016. ISBN: 978-80-87453-14-8, s. 32

haidamáckých masakrů vedených Ivanem Gontou z roku 1768.²¹³ Rabi Nachman nezanechal žádné potomky ani instrukce ohledně svého nástupce. Z jeho učení je patrné, že sám sebe považoval za svatého muže, který má připravit příchod mesiáše.²¹⁴ Jistá mesiášská očekávání pak byla spojena dokonce s jeho synem, který však záhy zemřel.²¹⁵ Z těchto důvodů je rabi Nachman z Braclavi dodnes svými chasidy považován za posledního a zároveň tedy jediného cadika. Toto přesvědčení snad posiluje také jeden z výroků rabiho Nachmana: „Můj oheň bude svítit, dokud nepřijde mesiáš.“²¹⁶

Po smrti rabiho Nachmana se stal jistým neformálním vůdcem společenství braclavských chasidů Nachmanův žák Nátan Šternharc z Němirova (1780 – 1844). Nikdy se však nesnažil sám prosadit jako cadik. Zasluhou Nátana z Němirova naopak posílil kult rebe Nachmana z Braclavi a rozšířilo se jeho učení. Chasidské společenství braclavských chasidů, které hrozilo být po smrti svého cadika v krizi, se posílilo a vydrželo.²¹⁷ Nátan z Němirova také založil každoroční tradici navštěvování Nachmanova hrobu v Umanu během svátku Roš ha-šana. Podle dostupných pramenů však již sám rabi Nachman povzbuzoval své stoupence k tomu, ať v budoucnu navštěvují jeho hrob. Toho, kdo zde bude recitovat deset vybraných žalmů a v jeho jméně přispěje na charitu prý „vytáhne i z pekla“.²¹⁸ Roš ha-šana pak byl patrně zvolen proto, že Nachman často mluvil o významu tohoto svátku a jeho společném slavení.²¹⁹ Právě díky Nátanovi z Němirova máme také písemně zaznamenáno Nachmanovo učení a zprávy o jeho životě. Nátan dokonce založil vlastní tiskárnu, díky níž

²¹³ viz Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s.117

²¹⁴ viz Kaplan, Aryeh; Nathan of Nemirov: *Rabbi Nachman's Wisdom*, Brooklyn, N.Y.: Breslov Research Institute, 1981. ISBN: (není uvedeno), s. 254 – 255

²¹⁵ Rapoport-Albert, Ada: *Bratslav Hasidism*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné online na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bratslav_Hasidism [cit. 24. 7. 2018]

²¹⁶ Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Chajej MoHaRaN*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=565>, p. 306, [cit. 25. 7. 2018]

²¹⁷ Mark, Zvi: *Bratslav Hasidism after the Death of Nahman*, in *Nahman of Bratslav*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s.751

²¹⁸ Nachman of Breslov; Yisroel ber Odesser: *The True Tzaddik – Selected Thoughts from Rebbe Nachman of Breslov*, Jerusalem: Rabbi Yisroel Ber Odesser, 1992, ISBN: (není uvedeno), s. 32

²¹⁹ viz Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Chajej MoHaRaN*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=565>, p. 403; p. 405, [cit. 25. 7. 2018]

pak dál šířil učení rabiho z Braclavi.²²⁰ Poutní tradice do města Uman a recitace deseti žalmů, tzv. *ha-tikun ha-klali*²²¹ se staly během Nátanova působení centrem náboženské praxe braclavských chasidů a jsou jimi dodnes.

Absence rebeho byla vždy kritickým prvkem braclavského společenství. Potřeba alespoň nějaké, byť neformální autority, za účelem udržení kontinuity tradice, je pochopitelná. Po smrti Nátana z Němirova se pak takovým vůdcem stal jeho žák, rabi Nachman z Tulčinu (1814 – 1884) a po něm jeho syn Abraham Chazan (1849 – 1917).²²² V tomto období braclavští chasidé čelili opakovaným útokům ze strany jiných chasidských společenství.²²³ Zároveň však rozšířili Nachmanovo učení do dalších oblastí Ukrajiny a Polska, kde se významným centrem stalo například město Lublin.²²⁴

Za zmínku stojí také rabi Levi Jicchak Bender, který přežil šoa a poté se v Izraeli zasloužil o kontinuitu zcela zdevastované evropské tradice braclavských chasidů. Levi Jicchak Bender odešel do Izraele již roku 1949. V té době zde už byly menší komunity braclavských chasidů v Jeruzalémě, v Safedu a v Tiberias.²²⁵ Další společenství vznikala v Tel Avivu ve čtvrti Bnej Brak a jedno z nejvýznamnějších center vybudovali braclavští chasidé posléze v jeruzalémské čtvrti Mea Šearim.²²⁶ Dnes jsou významné komunity také v USA nebo Velké Británii.

Stoupenci rabiho Nachmana jsou unikátem v rámci chasidského hnutí. Kvůli vyznávání cadika, který je reálně po smrti, jsou někdy nazýváni také „tojter chasidim“,²²⁷ tedy doslova *mrtví chasidé*. Sami braclavští chasidé pak běžně pro své označení používají

²²⁰ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 323

²²¹ Hebrejsky התיקון הכללי (doslova: všeobecné vykoupení)

²²² Mark, Zvi: *Bratslav Hasidism after the Death of Nahman*, in *Nahman of Bratslav*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s.751

²²³ Rapoport-Albert, Ada: *Bratslav Hasidism*, dostupné online na: in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bratslav_Hasidism [cit. 24. 7. 2018]

²²⁴ Rapoport-Albert, Ada: *Bratslav Hasidism*, dostupné online na: in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bratslav_Hasidism [cit. 24. 7. 2018]

²²⁵ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 326

²²⁶ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 735

²²⁷ V jidiš טויטער חסידים

jinou podobu názvu města, a sice „Braslav“. Podle jejich výkladu zde totiž zaznívají stejné hlásky, jako ve slovech „lev basar“ – *srdce masité* z Ezechielova proroctví:

וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב הַדָּשׁ וְרוּחַ הַדָּשׁ אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשִׁרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר²²⁸

„A dám vám nové srdce a do nitra vám vložím nového ducha. Odstraním z vašeho těla srdce kamenné a dám vám srdce z masa.“ (Ezechiel 36:26)²²⁹

A to navzdory tomu, že název města je přepisován s písmenem samech (ברסלב).²³⁰

Protože za jediného cadika je braclavskými chasidy považován „stále živý“ Nachman z Braclavi, nelze zde ani mluvit o žádné skutečné chasidské dynastii. V současné době jsou braclavští chasidé rozděleni do různorodých skupin a mnoha odnoží, které spojuje pouze úcta k rebe Nachmanovi.²³¹ Velký nárůst nových vyznavačů Nachmanova učení nastal především v šedesátých letech minulého století.²³² Jednou ze skupin, která se v té době zformovala bylo i společenství braclavských chasidů kolem Jisraela Odessera (1888 – 1994), který prý obdržel dopis se známou mantrou „Na Nach Nachma Nachman me-Uman“ přímo od rabiho Nachmana. Už jako starého muže vyhledali Odessera v domově pro seniory noví stoupenci braclavských chasidů a začali ho uctívat jako svého rebeho.²³³ Dali tak vzniknout novému hnutí, dnes známému jako „Nachnachim“, jehož členy je možné vidět v ulicích izraelských měst tančit a zpívat v rytmu hlučné hudby, a jež se pro mnohé stalo synonymem braclavského chasidismu.

Jedním ze základních prvků učení Nachmana z Braclavi, které je dodnes tak atraktivní pro mnoho nových stoupenců, je přátelský a úzký vztah s Bohem. Podle rabi Nachmana má člověk hovořit s Bohem sám a v osobním rozhovoru si před ním vylévat svou

²²⁸ Elliger, Karl – Rudolph, Wilhelm (eds.). *Tora Nevi'im u-chtuvim Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Editio Funditus Renovata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN: 3438052199

²²⁹ *Bible – Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*, Český ekumenický překlad 20.(11. opravené) vydání, přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2015. ISBN: 9788075450036

²³⁰ *What is Breslov in*, *Breslov.org*, dostupné online na: <https://www.breslov.org/what-is-breslov/>, [cit. 25. 7. 2018]

²³¹ viz Braun, Benjamin: *Madrich le-chevra ha-charedit – emunot u-zramim*, Tel Aviv: Am oved, 2017. ISBN: 9789651326394, s.76

²³² Braun, Benjamin: *Madrich le-chevra ha-charedit – emunot u-zramim*, Tel Aviv: Am oved, 2017. ISBN: 9789651326394, s.78

²³³ Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 736 – 737

duši.²³⁴ Tato praxe je známá jako *hitbodedut*,²³⁵ tedy samostatná meditace v ústraní. Na rozdíl od běžného chasidského učení, Nachman vnímal nepřítomnost Boha na tomto světě, která je výsledkem jak kosmické katastrofy, tak našich hříchů. A právě z toho pramení jeho důraz na radost, která má být tomu kontrastem – má zabránit člověku, aby propadal smutku a má ho přiblížit k Bohu.²³⁶ „Micva gedola lihjot be-simcha tamid“²³⁷ (je micva, být stále veselý), je známé Nachmanovo rčení. A s jeho učením o radosti souvisí také hudební a taneční projevy. Rabi Nachmanovi je připisováno mnoho výroků i povídek souvisejících s hudbou a funkcí jakou jí přisuzuje.

Různorodost a neorganizovanost skupin braclavského chasidismu se odráží i v jejich hudební tradici. Braclavští chasidé nevytvořili žádnou instituci nebo organizaci, jejímž úkolem by bylo zachovávat dědictví braclavských nigunů. Udržují však svou hudební praxi a pokračují tím v učení, které kázal sám jejich rebe Nachman z Braclavi. V současné době je také mnoho profesionálních hudebníků, kteří se hlásí k učení rabiho Nachmana a zároveň se inspirojí braclavskou hudební tradicí, kterou dále rozvíjejí podle svého.

6.2. Tradice braclavských nigunů

Není překvapující, že braclavské niguny jsou ovlivněny lidovou ukrajinskou hudbou, což můžeme slyšet především u některých starších melodií. Tyto melodie nemají velký rozsah, jsou jednoduché a často mají taneční charakter. V repertoáru braclavských chasidů nalezneme i tzv. niguny devekut, které mají podobné melodické prvky, ale jsou pomalejší a meditativnější (viz příloha B, audio ukázka č. 11)

Hudební projev dnešních izraelských braclavských chasidů však na posluchače často působí mnohem orientálněji. V jejich hudbě jsou jasně patrné vlivy blízkovýchodní hudební tradice. Je to způsobeno pravděpodobně tím, že v podstatě jediné braclavské komunity, které přežily šoa byly ty v Izraeli. I tyto niguny jsou většinou jednoduché a založené na několika opakujících se melodických prvcích a celkově v malém rozsahu nepřesahujícím jednu oktávu. O to výraznější jsou rytmické prvky, postavené třeba jen na jednom tónu a

²³⁴ Green, Arthur: *Nahman of Bratslav*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné online na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Nahman_of_Bratslav, [cit. 24. 7. 2018]

²³⁵ Hebrejsky התבודדות (doslova: osamocení)

²³⁶ viz Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 112

²³⁷ מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד

interpretované často s velkým důrazem (viz notová ukázka č. 12 a příloha B, audio ukázka č.12).

Notová ukázka č.12: Příklad výrazného rytmického prvku postaveného na jednom tónu

Zdroj: archiv autora

Podle některých badatelů by takové inspirace mohly pocházet již z dřívější doby a jejich původ připisují vlivu osmanské kultury na území Ukrajiny.²³⁸ Tuto teorii podporuje fakt, že podobný hudební charakter nalezneme někdy i v nigunech, které jsou podle tradice staršího data. Například jako taneční nigon připisovaný jednomu z žáků Nátana z Němirova, Meiru Jehudovi, který jej měl napsat pro svou dceru jako svatební dar²³⁹ (viz příloha B, audio ukázka č.13, kde je zpíván s textem 25. verše z 31. kapitoly knihy Přísloví).^{240 241}

Kvůli absenci původních nahrávek či záznamů však je těžké posoudit, nakolik se skutečně melodie (nebo přinejmenším charakter jejich interpretace) změnily. Je to obdobný problém, jako u hudby karlinských chasidů.

Máme však doloženo, že i braclavští chasidé přejali celé světské melodie od svého nežidovského okolí. Velice originální je ale důvod, který této praxi přikládal Nachman z Braclavi. Ten podporoval interpretaci nežidovských melodií, protože věřil, že tím přitáhne

²³⁸ viz Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. ISBN: (není uvedeno), s. 47

²³⁹ Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. ISBN: (není uvedeno), s. 56

²⁴⁰ עו וְהָדָר לְבוּשָׁה וְתַשְׁחֵק לְיוֹם אֶתְרוֹן (viz Elliger, Karl – Rudolph, Wilhelm (eds.). *Tora Nevi'im u-chtuvim Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Editio Funditus Renovata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN: 3438052199)

²⁴¹ „Síla a důstojnost je jejím šatem, s úsměvem hledí vstříc příštím dnům.“ (viz *Bible – Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*, Český ekumenický překlad 20.(11. opravené) vydání, přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2015. ISBN: 9788075450036)

Boží pozornost k jeho lidu, trpícím mezi pohany.²⁴² Vzhledem k tomu, že rabi Nachman je pro společenství braclavských chasidů zcela určující osobou, jsou i jeho výroky o hudbě a písni zásadní a určující pro braclavskou hudební tradici. Nachmanova povídka „O sedmi žebrácích“ je dokonce natolik hudebně zajímavým příběhem, že bývá citována mnohými badateli v souvislosti s chasidskou hudbou nehledě na dynastii.²⁴³ V tomto nedlouhém příběhu najdeme doklady o hudbě, která vyjadřuje emoce i o tom, že hudba je moudrost a má větší moc než slova. Vyprávění přisuzuje určitý význam také instrumentální hudbě.²⁴⁴

Mnohé Nachmanovy výroky o hudbě jsou zapsány ve sbírce jeho učení, které zkompiloval a vydal pod názvem *Likutej MoHaRaN*²⁴⁵ Nátan z Němirova. Nachman zde hovoří o nigunu cadiků, který dovede pozvedat duši. Následující citát zároveň koresponduje s pojetím hudby podle příběhu o žebrácích: „*Věz, že každá moudrost v tomto světě má svou píseň a svůj vlastní nigun.*“²⁴⁶ Na jiném místě dává Nachman hudbu do souvislosti s vírou, která v jeho učení hraje významnou roli. Z toho je možné vyvozovat, jak podstatné místo má v jeho učení hudba: „*A i víra má svoji hudbu a svůj vlastní nigun.*“²⁴⁷ Nigun má podle Nachmana z Braclavi zvláštní a nadpřirozenou moc, kterou však ovládá a má k ní klíč jen cadik. Tak o tom hovoří například podobenství o pastýři, který umí pást a nakrmit svůj dobytek, protože jako jediný zná melodii každého druhu trávy a místa a ví, že každá tráva má jinou melodii a každý dobytek potřebuje jinou travu.²⁴⁸ Pastýř v tomto přirovnání je cadik, který zná potřeby svých chasidů, případně jde o vztah Boha a jeho stvoření. Toto

²⁴² Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: : *Musical Acculturation*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 427

²⁴³ viz například Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Thought in The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8, s. 426

²⁴⁴ viz Krekulová, Tereza ed. a překl.: *Příběhy rabi Nachmana*, Praha: Argo, 2005. ISBN: 8072036793, s. 169 – 192

²⁴⁵ Hebrejsky ליקוטי מוהר"ן (מורנו הרב נחמן) (doslova: Sebrané spisy našeho učitele rabi Nachmana).

²⁴⁶ Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Likutej MoHaRaN I.*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=335>, p. 64 [cit. 27. 7. 2018]

²⁴⁷ Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Likutej MoHaRaN I.*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=335>, p. 64 [cit. 27. 7. 2018]

²⁴⁸ viz Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Likutej MoHaRaN II.*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=240> p. 63 [cit. 27. 7. 2018]

takřka magické pojetí hudby nemá patrně v chasidismu obdoby a je pro Nachmanovo učení velice unikátní. Stejně tak originální je i připisování hudebních schopností přímo očekávanému mesiáši.²⁴⁹

Jak bylo řečeno, rabi Nachman přikládá velkou důležitost ve svém učení radosti, která má chasida přibližovat k Bohu. A protože radostnost je spojována v chasidismu s hudbou, je nasnadě, že hudba má zde také úkol napomoci *devekut*. Ostatně niguny označené jako *devekut* jsou v repertoáru braclavských chasidů doloženy. Dá se také říci, že v pojetí hudby a nigunu v Nachmanově učení má do jisté míry své místo i *tikun olam*, avšak spíše ve smyslu nápravy jednotlivce. Hudba je rovněž součástí komunikace (nejčastěji mezi Bohem a jeho stvořením, případně *cadikem* a jeho chasidy). Zajímavé je, že na rozdíl například od *ChaBaDu* je z Nachmanových výroků patrné, že připouští i komunikaci od Boha k člověku prostřednictvím melodie a připisuje tedy Bohu užívání nigunu. Obecně je však Nachmanovo pojetí hudby a její funkce v rámci chasidského hnutí jako celku dost jedinečné, což koresponduje s jedinečností braclavských chasidů i v jiných směrech.

7.2.1. Nigun ba-derech le-gan Eden²⁵⁰

Kvůli roztržitosti braclavského chasidského hnutí a absenci jakéhokoliv centra či organizace zabývající se obnovením či uchováním nigunů, je nemožné označit nějaký nigun za podstatný či příznačný pro tuto tradici. Přibližně deset let starý nález několika starobylých braclavských nigunů je však více než pozoruhodný. V Kyjevském archivu, byly objeveny zápisy nigunů údajně z doby rabi Nachmana. Mezi nimi také notový zápis nigunu s označením „Nigun, kterým doprovázíme *cadiky* do Gan Eden“. Zápis je z roku 1913 a autorství nigunu je připisováno dokonce přímo Nachmanovi z Braclavi.²⁵¹ Samozřejmě jde o pozdější zápis ústně tradované melodie, a tak je její skutečný původ nejasný. Nicméně zajímavým faktem je, že tento nigun doposud nebyl znám a nebyl běžně zpíván. Melodie byla braclavskými chasidy obnovena a nastudována a její nahrávka je součástí dvojalba

²⁴⁹ viz Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198, s. 211

²⁵⁰ Hebrejsky הגיגון בדרך לגן עדן (doslova: Nigun na cestě do zahrady Eden)

²⁵¹ Fridman, Joav: *Bechora – ha-širim ha-avudim šel rabi Nachman me-Braslav*, in *Ynet*, dostupné on-line na: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3936505,00.html> [cit. 20. 7. 2018]

starých braclavských nigunů, které vyšlo roku 2010.²⁵² Tento počín dokazuje, že také mezi braclavskými chasidy se najdou snahy o obnovu či zachování původní hudební tradice.

Nigun ba-derech le-gan Eden má skutečně typický charakter starších braclavských nigunů. Má celkově malý rozsah a většinou sekundové postupy, a především taneční charakter – dokonce v třídobém valčíkovém rytmu (viz notová ukázka č. 13). Je napsán v tónině Ahava raba a jeho struktura je typická. Má tři různé části a čtvrtou, která se rovná opakování druhé části. Tedy hudební forma A-B-C-B, jež by měla být obrazem písmen Tetragrammatonu (viz kapitola 2.1.)

Nigun je tradiční i tím, že je beze slov. V novém provedení nahraném braclavskými chasidy roku 2010 je zpíván převážně na slabiky „aj-daj-dam“ a s instrumentálním doprovodem (viz příloha B, audio ukázka č.14). Avšak jak můžeme soudit z Nachmanových výpovědí, ani on sám se nebránil hudebním nástrojům. Uvedená melodie a její popis odpovídá zvláštnímu pojetí nigunu v tradici rabiho Nachmana, včetně jedinečné role přisouzené zde cadikovi. Podle Nachmanova učení: „Když lidé přijdou blíže skutečnému cadikovi, mohou pocítit Gan Eden.“²⁵³

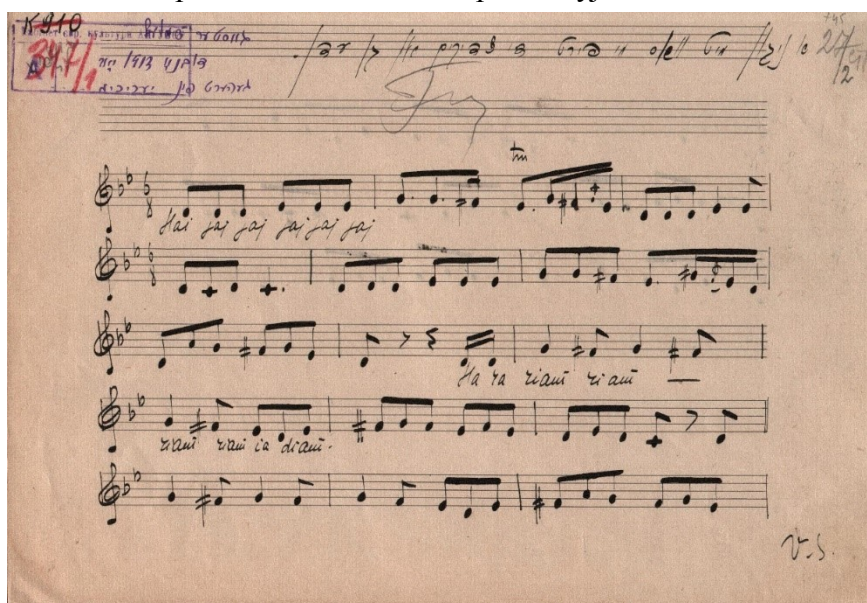
²⁵² viz Aharon, Adi: *Od našuva el nigun atik*, in *Breslev.co.il*, dostupné on-line na:

https://www.breslev.co.il/articles/%D7%A2%D7%95%D7%93_%D7%A0%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%94_%D7%90%D7%9C_%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%A2%D7%AA%D7%99%D7%A7/%D7%AA%D7%A8%D7%91%D7%95%D7%AA_%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99%D7%AA/%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA.aspx?id=16981&language=hebrew, [cit. 24. 7. 2018]

²⁵³ Kaplan, Aryeh; Nathan of Nemirov: *Rabbi Nachman's Wisdom*, Brooklyn, N.Y.: Breslov Research Institute, 1981. ISBN: (není uvedeno), s. 383

Notová ukážka č.13: Nigun ba-derech le-gan Eden

Ukážka časti pôvodného notového zápisu z kyjevského archivu:

Zápis nigunu tak jak je dnes interpretován:

A modern musical score for the Nigun ba-derech le-gan Eden. The score is written in a single system with five staves. The first staff starts with a red '1' above it. The second staff has a red '2' above it. The third staff has a red '3' above it. The fourth staff has a red '3' above it. The fifth staff has a red '3' above it. The score includes various musical notations such as notes, rests, and repeat signs. The lyrics are written below the notes. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

Zdroj: Převezato z Nigunej breslav / ha-nigun ha-avud ba-derech le-gan Eden, in Patiphon, dostupné online na: <http://patiphon.co.il/Res/Artists/1154/1/d337b50e-d463-4218-b0aa-31ea4ad4c32b.JPG> [cit. 10. 7. 2018] a upraveno autorem.

Závěr

Hudba a niguny jsou neodmyslitelnou součástí chasidské mystické praxe. Hrají roli komunikačního prostředku, jsou nenahraditelné v takových zásadních prvcích chasidismu, jako je *devekut* nebo *tikun olam* a v neposlední řadě jsou také důležitým nástrojem pro vyjádření emocí. Hudba hraje různě podstatnou roli takřka ve všech chasidských dynastiích. S ohledem na rozsah diplomové práce byly vybrány čtyři různé dynastie, pro ilustraci různých příkladů užití nigunu. ChaBaD je dnes rozhodně nejviditelnějším a nejrozšířenějším chasidským hnutím. Jeho melodie jsou všeobecně známy a jako jediný vytvořil také vlastní písemnou teorii nigunů. Modžic, relativně malá dynastie (a v porovnání s ChaBaD takřka zanedbatelná), je dobře známá pro svůj nesmírně bohatý hudební repertoár. Podle některých badatelů je hudba zcela nejpodstatnější v praxi karlinských chasidů. Není bez zajímavosti, že právě tato dynastie je také jedinou, která kdy napsala šabatový pijut. Braclavští chasidé jsou oddaní učení svého cadika Nachmana z Braclavi, který je vůbec jednou z nejznámějších a nejcitovanějších osobností chasidismu, spojovanou s hudbou a niguny.

U všech těchto dynastií nalezneme více či méně všechny výše popsané typy užití nigunů. Zároveň však je hudební praxe u každé z nich něčím unikátní a pojetí nigunu do jisté míry originální. U hnutí ChaBaD bychom mohli zdůraznit propracovanou nauku *devekut*. Dynastie Modžic je dobrým příkladem užití nigunu jako vyjádření emocí případně prostředku komunikace. Karlínští chasidé nakládají s nigunem v posvátné úctě a přistupují k němu přinejmenším tak, jako k modlitbě. Braclavští chasidé zas připisují hudbě takřka magickou moc.

Pro mnohé chasidy je hudební produkce také součástí služby Bohu.

Samozřejmě jsou i další chasidská společenství a dynastie, jejichž hudební tvorba a tradice nigunů by stála za podrobnější rozbor (jmenujme například Gur, Vižnic, Bobov nebo Slonim). Avšak v rámci diplomové práce jsou vybrány čtyři dynastie společně s rozбором jejich hudební tvorby a přiloženým notovým a zvukovým materiálem dostatečným základem pro přiblížení nigunů a jejich funkce v rámci chasidského hnutí.

Soupis příloh:

Příloha A – notové ukázky v textu:

1. Ahava Rabba _____	20
2. Mi še-berach _____	21
3. Adonaj malach _____	22
4. Magen avot _____	23
5. Příklady ozdobných prvků _____	34
6. Nigun arba bavot _____	39
7. Nigun Ezkera ha-gadol _____	48
8. Typické melodické postupy (závěr melodie karlinského <i>Nigunu rikud</i>) _____	62
9. Část melodie Jah echsof od Aharona Ha-gadola _____	66
10. Jeden z nápěvů Jah echsof určený pro zvláštní příležitosti _____	68
11. Ukázka jednoho z nigunů z pesachové hagady karlinských chasidů (melodie k Chasal sidur Pesach ze závěru sederu) _____	70
12. Příklad výrazného rytmického prvku postaveného na jednom tónu _____	76
13. Nigun ba-derech le-gan Eden _____	80

Příloha B – audio ukázky (ve formátu mp3):

1. Ukázka hlasového napodobení hudebních nástrojů – Medley of „Meron Tunes“
(Zpěv a bicí: Daniel Bergestein; Yehoshua Dov Rubinstein; Avraham Eckstein; Nahrál A. Hajdu a Y. Mazor v Bnej Brak, 8. ledna 1967.)
Zdroj: *Medley of Meron Tunes*, in Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, [zvukový záznam na 2 CD] Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. [I./20]
2. Nie žurice chlopci (interpret neuveden)
Zdroj: Jewish Educational Media: *Nye Zhuritze Chloptzi*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na: https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140677/jewish/Nye-Zhuritze-Chloptzi.htm, [cit. 15. 7. 2018]
3. Napoleon marš (interpret neuveden)
Zdroj: Jewish Educational Media: *Napoleons march*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na: https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140700/jewish/Napoleons-March.htm, [cit. 15. 7. 2018]
4. Ukázka nigunu zpívaného na slabiky „ja-ba-bam“ – Nigun Leshabbos VeYom Tov (interpret neuveden)
Zdroj: Jewish Educational Media: *Nigun Leshabbos VeYom Tov*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na:

https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140782/jewish/Nigun-Leshabbos-VeYom-Tov.htm, [cit. 15. 7. 2018]

5. Nigun arba bavot (Zpěv: Rabi Yitzchak Ginsburgh, při farbrengen 23. tevetu 5771.)
Zdroj: Ginsburgh, Yitzchak: *Dalet Bavos niggun of Alter Rebbe*, in *Youtube*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=-Cv1HRtCvqs>, [cit. 12. 7. 2018]
6. Marš Vje'etaju chol le-ovdecha (Autor: Šmuel Elijahu Taub; Nahrál David Zejra, 4. Ijaru 5778)
Zdroj: *Modžic – marš vje'etaju [...]*, in *Youtube*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=YlXwMaqT944>, [cit. 13. 7. 2018]
7. Lecha dodi s valčíkovou melodií (Autor: Rabi Šaul z Modžice)
Zdroj: *L'cho dodi*, in Schenker, Ben Zion: *The Best od Modzitz*, [zvukový záznam na CC], New York: Neginah, 1986 [1]
8. Nigun Ezkera ha-gadol (interpret neuveden)
Zdroj: *Ezkera*, in *Higajon be-šiga'on*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <http://www.zeevgalili.com/2013/11/18744>, [cit. 13. 7. 2018]
9. Ukázka hudebního projevu karlinských chasidů při tiš. (jeruzalémské společenství karlinských chasidů)
Zdroj: *Chiourim.com Karliner Hassidim yroushalayim*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=pIhAqIL1xI0>, [cit. 20. 7. 2018]
10. Pijut Jah echsof s melodií “ha-nigun ha-kadoš”
Zdroj: *Jah echsof – ka echsof – chasidut Karlin*, [zvukový záznam online] dostupné online na: https://www.youtube.com/watch?v=e8IIX_Em19E, [cit. 20. 7. 2018]
11. Braclavský nigun devekut
Zdroj: *Nigun devekut – Braslav. Me-ha-album Dem rebins tiš*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=iFj8VBhxvdg>, [cit. 25. 7. 2018]
12. Ukázka interpretace současných izraelských braclavských chasidů
Zdroj: *Mi-kol ha-chasidujot javo'u el-rabenu*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=RgTJLWYUnjY>, [cit. 25. 7. 2018]
13. Braclavský taneční nigun přisuzovaný Meiru Jehudovi
(Nahrál A. Hajdu a Y. Mazor v Jeruzalémě, 19. července 1979.)
Zdroj: *Oz ve-hadar levushah*, in Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, [zvukový záznam na 2 CD] Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. [II./14]
14. Nigun ba-derech le-gan Eden (melodie nalezená v Kyjevském archivu)
Zdroj: *Ha-nigun ba-derech le-gan Eden – Braslav. Me-ha-album Dem rebins tiš*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=aRI2FFqc42Y>, [cit. 25. 7. 2018]

Seznam použité literatury

Primární literatura:

Bible – Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), Český ekumenický překlad 20.(11. opravené) vydání, přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2015. ISBN: 9788075450036

Elliger, Karl – Rudolph, Willhelm (eds.). *Tora Nevi'im u-chtuvim Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Editio Funditus Renovata. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. ISBN: 3438052199

Gešuri, Meir Šimeon: *Nigunej bejt Karlin*, in *Šearim*. Tel Aviv: Poalej agudat Jisrael, 1952, (172), (ISSN není uvedeno)

Gešuri, Meir Šimeon ed.: *Nigunej chasidim šel šošelet Modžic*, Jerušalajim: Rabbi David Perkowitz, 1952. ISBN: (není uvedeno)

Jisraeli, Jakov: *Bejt Karlin Stolin – prakim be-masechet chajejhem šel admorej ha-šošelet ve-ijunim be-mišnatam ha-chasidit*, Tel-Aviv: Keren Jakov ve-Rachel (Penina), 1981. (ISBN: není uvedeno)

Kaplan, Aryeh; Nathan of Nemirov: *Rabbi Nachman's Wisdom*, Brooklyn, N.Y.: Breslov Research Institute, 1981. ISBN: (není uvedeno)

Kovec Bejt Aharon ve-jisrael, Jerušalajim: Mifali mechkar torani, 1989, (4/4) s. 146 (ISSN: není uvedeno)

Krekulová, Tereza ed. a překl.: *Příběhy rabi Nachmana*, Praha: Argo, 2005. ISBN: 8072036793

Nachman of Breslov; Yisroel ber Odesser: *The True Tzaddik – Selected Thoughts from Rebbe Nachman of Breslov*, Jerusalem: Rabbi Yisroel Ber Odesser, 1992, ISBN: (není uvedeno)

Perlov, Aharon; Perlov Ašer: *Sefer bejt Aharon al ha-tora ve-al ha-avoda*, Brody: M. L. Harmelin, 1875 (ISBN: není uvedeno)

Piamenta, Avi; Schneersohn, Menachem Mendel: *The Rebbe's Niggunim*. New York: Y & M Music Productions, 1995. ISBN: (není uvedeno)

Taub, Jisrael me-Modžic: *Sefer divrej Jisrael al ha-tora*, Brooklyn, New York: Machon Išei Jisrael, 2007. (ISBN není uvedeno)

Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Imrei Šaul*, Tel Aviv: al Jisrael Dan Taub, 1959, (ISBN není uvedeno)

Taub, Šmuel Elijahu ed.: *Kuntres Tiferet Jisrael*, Tel Aviv: Vaad agudat chasidej modžic, 1948. (ISBN není uvedeno)

Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno)

Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 3*, Brooklyn: N.Y.: NIChoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno)

Primární literatura – elektronické a audiovizuální zdroje:

About Chabad-Lubavitch in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/36226/jewish/About-Chabad-Lubavitch.htm, [cit. 21. 6. 2018]

Aharon, Adi: *Od našuva el nigun atik*, in *Breslev.co.il*, dostupné on-line na:

https://www.breslev.co.il/articles/%D7%A2%D7%95%D7%93_%D7%A0%D7%A9%D7%95%D7%91%D7%94_%D7%90%D7%9C_%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%A2%D7%AA%D7%99%D7%A7/%D7%AA%D7%A8%D7%91%D7%95%D7%AA_%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99%D7%AA/%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA.aspx?id=16981&language=hebrew, [cit. 24. 7. 2018]

Chiourim.com Karliner Hassidim yroushalayim, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=pIhAqIL1xI0>

Ezkerá, in Higajon be-šiga'on, [zvukový záznam online] dostupné online na: <http://www.zeevgalili.com/2013/11/18744>, [cit. 13. 7. 2018]

Freeman, Tzvi: *Music, Spirituality and Transformation – The centrality of song in Chabad*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/67814/jewish/Music-Spirituality-and-Transformation.htm, [cit. 20. 6. 2018]

Ginsburgh, Yitzchak: *Dalet Bavos niggun of Alter Rebbe*, in *Youtube*, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=-Cv1HRtCvqs>, [cit. 12. 7. 2018]

Ha-Admor rabi Jisrael Dan me-Modžic, in *Ha-Machon le-šimur ve-tiud nigunei modžic*, dostupné on-line na: <http://new.machon-modzitz.co.il/%D7%94%D7%90%D7%93%D7%9E%D7%95%D7%A8-%D7%A8%D7%91%D7%99-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%93%D7%9F-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%96%D7%99%D7%A5-%D7%96%D7%A6%D7%9C/> [cit. 20. 3. 2018]

Ha-nigun ba-derech le-gan Eden – Braslav. Me-ha-album Dem rebins tiš, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=aRI2FFqc42Y>, [cit. 25. 7. 2018]

Jah echsof – ka echsof – chasidut Karlin, [zvukový záznam online] dostupné online na: https://www.youtube.com/watch?v=e8IIX_Em19E, [cit. 20. 7. 2018]

Jah echsof noam šabat, in *Atar ha-šabat*, dostupné online na: http://www.shabes.net/bsd/index.php?option=com_content&view=article&id=1325:yaechosof&catid=87:shabatseudashlishit&Itemid=94 [cit. 22. 7. 2018]

Jewish Educational Media: *Napoleons march*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na:
https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140700/jewish/Napoleons-March.htm, [cit. 15. 7. 2018]

Jewish Educational Media: *Nigun Leshabbos VeYom Tov*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na:
https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140782/jewish/Nigun-Leshabbos-VeYom-Tov.htm, [cit. 15. 7. 2018]

Jewish Educational Media: *Nye Zhuritze Chloptzi*, in *Chabad.org* [zvukový záznam online], dostupné online na:
https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140677/jewish/Nye-Zhuritze-Chloptzi.htm, [cit. 15. 7. 2018]

Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, [zvukový záznam na 2 CD] Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004.

Melody of Four Stanzas in *Chabad.org*, dostupné on-line na:
https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/480435/jewish/Melody-of-Four-Stanzas.htm [cit. 30. 6. 2018]

Mi-kol ha-chasidujot javo 'u el-rabenu, [zvukový záznam online] dostupné online na:
<https://www.youtube.com/watch?v=RgTJLWYUnjY>, [cit. 25. 7. 2018]

Modžic – marš vje'etaju [...], in *Youtube*, [zvukový záznam online] dostupné online na:
<https://www.youtube.com/watch?v=YlXwMaqT944>, [cit. 13. 7. 2018]

Nigun arba bavot in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:
http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2_%D7%91%D7%91%D7%95%D7%AA#cite_note-2, [cit. 30. 6. 2018]

Nigun devekut – Braslav. Me-ha-album Dem rebins tiš, [zvukový záznam online] dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=iFj8VBhxvdg>, [cit. 25. 7. 2018]

Nigun ga'agu'ajim, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%92%D7%A2%D7%92%D7%95%D7%A2%D7%99%D7%9D [cit. 20. 6. 2018]

Nigunej breslav / ha-nigun ha-avud ba-derech le-gan Eden, in *Patiphon*, dostupné online na: <http://patiphon.co.il/Res/Artists/1154/1/d337b50e-d463-4218-b0aa-31ea4ad4c32b.JPG> [cit. 10. 7. 2018]

Nigunej marš: lehovil le-nicachon, in *Kir ha-nigunim*, dostupné on-line na:

<http://nichoach.blogspot.com/2017/10/blog-post.html> [cit. 25. 6. 2018]

Nigun Mejuchas, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na:

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%9F_%D7%9E%D7%99%D7%95%D7%97%D7%A1, [cit. 15. 6. 2018]

Nye Zhuritze Chloptzi, in *Chabad.org*, dostupné on-line na:

https://www.chabad.org/multimedia/media_cdo/aid/140677/jewish/Nye-Zhuritze-Chloptzi.htm [cit. 13. 7. 2018]

O nás, in *The Chabad Maharal Center*, dostupné on-line na:

http://www.chabadprague.cz/templates/articlecco_cdo/aid/1088953/jewish/O-ns.htm, [cit. 21. 6. 2018]

Rabi Šaul Jedidia Eleazar me-Modžic, in *Ha-Machon le-šimur ve-tiud nigunei modžic*,

dostupné on-line na <http://new.machon-modzitz.co.il/%D7%A8%D7%91%D7%99-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C-%D7%98%D7%90%D7%95%D7%91-%D7%9E%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%96%D7%99%D7%A5/> [cit. 31.3.2018]

Rabi Šneur Zalman me-Ljady (ADMOR ha-zaken), in *Chabadpedia*, dostupné on-line na

http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A8%D7%91%D7%99_%D7%A9%D7%A0%D7%99%D7%90%D7%95%D7%A8_%D7%96%D7%9C%D7%9E%D7%9F_%D7%9E%D

7%9C%D7%99%D7%90%D7%93%D7%99_(%D7%90%D7%93%D7%9E%D7%95%22%D7%A8_%D7%94%D7%96%D7%A7%D7%9F) [cit. 31. 6. 2018]

Rubin, Eli; Freeman, Tzvi ed.: *Chabad in a Song: How Rabbi Schneur Zalman Captured the Soul of His Teachings in a Melody*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/2087237/jewish/Chabad-in-a-Song-How-Rabbi-Schneur-Zalman-Captured-the-Soul-of-His-Teachings-in-a-Melody.htm, [cit. 3. 7. 2018]

Schenker, Ben Zion: *The Best od Modzitz*, [zvukový záznam na CC], New York: Neginah, 1986

Sefer ha-nigunim, in *Chabadpedia*, dostupné on-line na: http://chabadpedia.co.il/index.php/%D7%A1%D7%A4%D7%A8_%D7%94%D7%A0%D7%99%D7%92%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D#cite_ref-1, [cit. 15. 6. 2018]

Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Chajej MoHaRaN*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=565>, [cit. 25. 7. 2018]

Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Likutej MoHaRaN I.*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=335>, [cit. 27. 7. 2018]

Šternharc, Natan; Nachman ben Simcha me-Breslav: *Likutej MoHaRaN II.*, dostupné online na: <http://breslev.eip.co.il/?key=240>, [cit. 27. 7. 2018]

The Modzitz Musical Heritage Institute, dostupné on-line na: <http://modzitz.org/machom001.htm> [cit. 21. 4. 2018]

Welcome to Bet Mozitz, dostupné on-line na: <http://www.modzitz.org/>, [cit. 25. 11. 2017]

What is Breslov in, *Breslov.org*, dostupné online na: <https://www.breslov.org/what-is-breslov/>, [cit. 25. 7. 2018]

Zaklikowski, Dovid ed.: *The Rebbe's Melodies*, in *Chabad.org*, dostupné on-line na: https://www.chabad.org/therebbe/article_cdo/aid/1168661/jewish/The-Rebbes-Melodies.htm [cit. 5. 7. 2018]

Sekundární literatura:

Avenary, Hanoch: *Modal Scales in Synagogue Song*, in *The Consolidation of Regional Styles, in Music*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Avenary, Hanoch: *The Hasidic Nigun – ethos and melos of a folk liturgy*, in *Journal of the International Folk Music Council*, Vol. 16 (1964)

Barzilai, Shmuel: *Chassidic Ecstasy in Music*, Frankfurt; New York: Peter Lang, 2009. ISBN: 9783631584521

Ben-Amos, Dan; Mintz, Jerome R. (eds.): *In Praise of the Baal Shem Tov (Shivhei ha-Besht) – The Earliest Collection of Legends About the Founder of Hasidism*. Lanham, Md: The Rowman & Littlefield, 2004. ISBN: 9781568211473

Ben-Moshe, Raffi. *Experiencing Devekut: the Contemplative Niggun of Habad in Israel*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2015. ISBN: 9789659200023

Ben-Sasson, Haim-Hillel: *Israel ben Eliezer Ba'al Shem Tov*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 10*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Biale, David, et al.: *Hasidism: A New History*. Princeton; Oxford: Princeton University Press, 2018. ISBN: 9781400889198

Braun, Benjamin: *Madrich le-chevra ha-charedit – emunot u-zramim*, Tel Aviv: Am oved, 2017. ISBN: 9789651326394

Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *Dynastic Styles*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *Problems of Definition and Research*, in *The musical tradition of Hasidism*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *Research and Collections*, in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Hajdu, Andre; Mazor, Yaakov: *The Place of Music in Hasidic Thought* in *The Musical Tradition of Hasidism in Hasidism*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 8*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Hallamish, Moshe: *Jacob Joseph ben Zevi ha-Kohen Katz of Polonnoye*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 11*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Holubová, Markéta: *Ha-rav Šneur Zalman z Ljady: Likutej amarim - Tanja*. Brno: L. Marek, 2007. ISBN 978-80-86263-97-7

Idelsohn, Abraham Zevi: *Thesaurus of Hebrew Oriental Melodies: Volume X – Songs of the Chassidim*, Leipzig: Friedrich Hofmeister, 1932. ISBN: (není uvedeno)

Koskoff, Ellen: *Music in Lubavitcher life*, Urbana: University of Illinois Press, 2001. ISBN: 9780252025914

Krekulová, Tereza: *Rabi Nachman z Braslavi*, in *Židovská ročenka 5777*, Praha: Federace židovských obcí, 2016. ISBN: 978-80-87453-14-8

Mark, Jonathan: *Schneersohn, Menachem Mendel*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Mazor, Yaakov, ed.: *The Hasidic Niggun as Sung by the Hasidim/Ha-nigun ha-chasidi be-fi ha-chasidim*, Jerusalem: Jewish Music Research Centre – The Hebrew University of Jerusalem, 2004. ISBN: (není uvedeno)

Mark, Zvi: *Nahman of Bratslav*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 14*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Novotný, Tomáš: *Proč zpívat židovské písně*, in *Hudební výchova*, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2010. 18/1, s. 8. ISSN: 1210-3683

Pasternak, Velvel: *Hasidic Music and Modzitz – A short overview*, in *Journal of Synagogue Music*, New York: Cantors Assembly, 1988. (18/2), (ISSN není uvedeno)

Pasternak, Velvel ed.: *Melodies of Modzitz*, Owings Mills, M.D.: Tara Publications, 1998, ISBN: 9780933676824

Rabinowicz, Tzvi: *Hasidim in Israel – A History of the Hasidic Movement and its Masters in the Holy Land*, New Jersey – Northvale: Jason Aronson Inc., 2000. ISBN: 9780765760685

Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Karlin*. In Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 11*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Rabinowitsch, Wolf Zeev: *Lithuanian Hasidism from Its Beginnings to the Present Day*, London: Vallentine, Mitchell, 1970. ISBN: 0853030219

Rischin, Moses ed.: *The Jews of North America*, Detroit: Wayne State University Press, 1987. ISBN: 978-0814318911

Scholem, Gershom: *Ba'al Shem* in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.): *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 3*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Stroll, Avrum: *Shneur Zalman of (Liozna-) Lyady*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Stroll, Avrum: *Schneerson family*, in *Shneur Zalman of (Liozna-) Lyady*, in Berenbaum, Michael – Skolnik, Fred (eds.). *Encyclopaedia Judaica. Second Edition. Vol. 18*. Detroit: Macmillan Reference USA in association with the Keter Publishing House. Thomson Gale, 2007. ISBN 0-02-865936-8

Štern, Jechiel Michal: *Sefer gedolej ha-dorot*, Jerušalajim: Mechon Minchat Jisrael, 1995, (ISBN: nelze dohledat)

Wiesel, Elie. *Svět chasidů: portréty a legendy*, Praha: Sefer, 1996. ISBN 80-85924-09-9

Zalmanov, Šmuel ed.: *Sefer ha-nigunim, volume 1*, Brooklyn: N.Y.: NICHoaCh, vyd. 3. 1984, ISBN: (není uvedeno)

Sekundární literatura – elektronické zdroje:

Berger, Joseph: *Ben Zion Shenker, Rabbi Who Wrote Prayer Melodies, Dies at 91*, in *The New York Times*, dostupné on-line na:

<https://www.nytimes.com/2016/11/23/arts/music/ben-zion-shenker-rabbi-who-wrote-prayer-melodies-dies-at-91.html>, [cit. 23.11.2016]

Etkes, Immanuel: *Eliyahu ben Shelomo Zalman* in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Eliyahu_ben_Shelomoh_Zalman [cit. 6. 6. 2018]

Etkes, Immanuel: „*Shneur Zalman of Liady*“ in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Shneur_Zalman_of_Liady [cit. 6. 6. 2018]

Fendel, Hillel: *Modzhitzer Rebbbe Passes Away*, in *Arutz Sheva*, dostupné on-line na:

<https://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/105522> [cit. 28.11. 2017]

Fridland ben-Arza, Sara: *Ha-nigun be-chasidut Modžic – Bdika* in *Hazmana lepijut*,

dostupné on-line na <http://old.piyut.org.il/articles/782.html> [cit. 24. 3. 2018]

Fridman, Joav: *Bechora – ha-širim ha-avudim šel rabi Nachman me-Braslav*, in *Ynet*,

dostupné on-line na: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3936505,00.html> [cit. 20. 7. 2018]

Ginzberg, Louis; Kohler Kaufmann: *Baer (Dob) of Meseritz (known also as the "Maggid [Preacher] of Meseritz")*, in *Jewish Encyclopedia*, dostupné on-line na:

<http://jewishencyclopedia.com/articles/2337-baer-dob-of-meseritz>, [cit. 10. 7. 2018]

Green, Arthur: *Dov Ber of Mezritsch*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Dov_Ber_of_Mezritsh#author, [cit. 10. 7. 2018]

Green, Arthur: *Nahman of Bratslav*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Nahman_of_Bratslav, [cit. 24. 7. 2018]

Horowitz, Josh: *The Main Klezmer Modes*, dostupné on-line na: <http://www.klezmershack.com/articles/horowitz/horowitz.klezmodes.html#sequential> [cit. 16. 7. 2018]

Horowitz, Joshua; Segelstein, Cookie: *The Main Klezmer Modes*, in *Jewish and Klezmer Violin Style*, dostupné online na: http://www.veretskipass.com/veretskipass.com/Press_files/Jewish%20Fiddling%20%232.pdf, [cit. 15. 7. 2018]

Levin, Dov: *Lithuania* in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lithuania> [cit. 6. 6. 2018]

Loewenthal, Naftali: *Lubawitch Hasidism* in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Lubavitch_Hasidism [cit. 15. 6. 2018]

Maagar ha-pijutim - Ezkera Elohim veehemaja in *Hazmana lepijutim*, dostupné on-line na: <http://old.piyut.org.il/textual/566.html> [cit. 6.6.2018]

Maagar ha-pijutim – Jah echsof in *Hazmana lepijutim*, dostupné on-line na: <http://old.piyut.org.il/textual/502.html> [cit. 6.6.2018]

Mazor, Yakov: *Music*, in *Hasidism*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: <http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Hasidism/Music#id0ekiag> [cit. 6. 6. 2018]

Pedaya, Haviva: *Ya 'akov Yosef of Polnoye*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Yaakov_Yosef_of_Polnoye, [cit. 10. 7. 2018]

Rapoport-Albert, Ada: *Bratslav Hasidism*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné online na:

http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Bratslav_Hasidism [cit. 24. 7. 2018]

Rosman, Moshe: *Ba'al Shem Tov*, in *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, dostupné on-line na: http://www.yivoencyclopedia.org/article.aspx/Baal_Shem_Tov, [cit. 10. 7. 2018]

Abstrakt

Diplomová práce s názvem „Niguny v chasidské tradici“ se věnuje hudební tradici chasidských židů a místu které má v jejich životě a duchovní praxi. V první části přináší seznámení s tématem a s obecnou definicí nigunu. Součástí úvodních kapitol je také nová typologie chasidských nigunů, sestavená podle jejich užívání v rámci chasidské praxe a navazující na dosavadní teorie. Pro úplnost jsou uvedeny také základní mody užívané běžně v židovské hudbě (vedle známých durových a mollových tónin) společně s jejich ukázkami.

Následující čtyři kapitoly jsou postupně věnovány čtyřem vybraným dynastiím (ChaBaD, Modžic, Karlin a Braclav), jejichž hudební tvorba je v chasidské tradici významná. Součástí této stěžejní části je také hudební rozbor a pojetí nigunů v konkrétní tradici každé z uvedených dynastií. Práce zpracovává pojetí nigunu, které jsou do jisté míry společné pro celou chasidskou tradici (jako komunikačního prostředku a nástroje pro vyjádření emocí a jako součásti mystických praktik *devekut* a *tikun olam*). Zároveň popisuje specifika vnímání hudby v každé ze čtyř uvedených dynastií.

Text práce je doplněn přílohou „A“, kterou tvoří notové ukázky zařazené přímo do textu a přílohou „B“ s audio ukázkami ve formátu mp3.

Summary

This diploma thesis, titled “Niggunim in the Hasidic Tradition” deals with the musical tradition of the Hasidic Jews and its role in their daily lives and religious praxis. In this first part the reader is introduced to the topic, such as a general definition of a niggun. Included in the introductory chapters is a new typology of Hasidic niggunim, based on contemporary theories and arranged according to their usage in Hasidic practice. The basic modes in Jewish music are also explored (alongside known major and minor scales), and examples of each type are given.

The next four chapters explore four dynasties whose musical activity is significant for the Hasidic tradition (HaBaD, Modzhits, Karlin, and Bratslav). This pivotal section includes a theoretical and musical analysis of the niggunim in each individual tradition according to dynasty. This thesis offers a definition of niggunim that encompasses the entire Hasidic tradition: a communicative medium and tool for expressing emotions in the context of the mystical practices of *devekut* and *tikun olam*. The unique perception of music by each of the four dynasties is also explored.

The text of this thesis includes appendix A, which contains notational examples to accompany the text, and appendix B, which contains audio recordings in mp3 format.